

Poniznost u kršćanskoj duhovnosti

Matanović, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:561651>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
INTEGRIRANI FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

MARIJA MATANOVIĆ

PONIZNOST U KRŠĆANSKOJ DUHOVNOSTI

DIPLOMSKI RAD

iz Duhovnog bogoslovlja

kod prof. dr. sc. Mladena Parlova

Split, 2020.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. PONIZNOST U BIBLIJI.....	5
1.2. Isus - izvor i vrhunac poniznosti	6
1.3. Poniznost kod sv. Pavla.....	9
2. PONIZNOST U MONAŠKOJ DUHOVNOSTI	11
2.1. Stupnjevi poniznosti kod sv. Benedikta.....	11
2.2. Tumačenje poniznosti kod sv. Bernarda iz Clarvauxa	17
2.2.1. Stupnjevi oholosti	18
3. FRANJEVAČKA MALENOST.....	20
3.1. Franjino shvaćanje poniznosti.....	21
3.2. Manja braća.....	22
3.3. Značaj <i>Opomena</i>	25
3.3.1. Sadržaj <i>Opomena</i>	26
3.3.2. O poniznom sluzi Božjem	26
3.3.3. O dobru i poniznu redovniku	27
3.3.4. O pravoj poniznosti	28
3.4. Franjevačka malenost kao nadahnuće za život	29
4. POTICAJI PAPE FRANJE ZA ŽIVLJENJE PONIZNOSTI	29
4.1. Poniznost je put prema Bogu.....	31
5. PONIZNOST KAO KRŠĆANSKI POZIV	32
5.1. Napasti protiv poniznosti.....	32
ZAKLJUČAK.....	34
BIBLIOGRAFIJA	36
1. Izvori:	36
2. Literatura.....	36
2.1. Knjige	36
2.2. Članci.....	37
2.3. Članci na internetu	38

UVOD

Poniznost je korijen svih kreposti, korijen duhovnosti, čovječnosti i kršćanstva. Poniznost je stvarnost koja pušta korijen odozdo i daje plod odozgo, što znači da bez poniznosti nema ni napretka u duhovnom životu. Može se postaviti pitanje zašto je poniznost često interpretirana kao nešto negativno, a toliko je važna za duhovni život? Odgovor na to pitanje možda leži u činjenici da prema latinskom izrazi poniznost *humanus* i *humilitas* imaju isti korijen *hum* od *humus* što znači tlo, prah zemaljski, suho, zemlja, prizemnost, niskost, običnost. Poniznost - *humilitas* dovodi do *humanus-a*, što onda znači da nije moguće govoriti o čovjeku bez govora o poniznosti. Dakle čovjek je ponizan jer je prije svega stvorenje.¹ Ako je očita poveznica između čovjeka koji je prah zemaljski i poniznosti kao njegove karakteristike, koliko li je više veća duhovna poveznica između poniznosti i kršćanina koji slijedi poniznog Krista i poniznosti. Kako bi uočili važnost poniznosti u kršćanskom životu važno je uočiti njezinu važnost u povijesti kršćanstva. Stoga je ovaj rad svojevrsni prikaz kako se poniznost tumačila od samih početaka kršćanstva do danas.

Rad je podijeljen u pet dijelova, a nastoji prikazati tumačenje poniznosti velikih učitelja kršćanstva kojima je uzor bio ponizni Krist koji je oplijenio samoga sebe. Prvi dio rada prikazuje biblijsko tumačenje poniznosti počevši od SZ, u kojem poniznost predstavlja poslušnost Božjoj riječi, do NZ u kojem se ta Riječ utjelovila te je sada Isus uzor i vrhunac poniznosti. U prvom dijelu je i Pavlovo shvaćanje poniznosti koji koristi slike samouzvišenja i samoponiženja kako bi dočarao značenje poniznosti za život vjernika.

Drugi dio rada govori o monaškom shvaćanju poniznosti gdje donosim tumačenje stupnjeva poniznosti kod sv. Benedikta kao i stupnjeve oholosti kod sv. Bernarda kako bi uočili paralelu između poniznosti i oholosti te vidjeli kako rast u oholosti znači silazak u poniznosti i obrnuto. No zanimljivo je kako pojedini stupanj poniznosti odgovara stupnju oholosti, te se ne može govoriti o poniznosti, a da se ne dotakne govor o oholosti koja je uzrok svih zala te kojoj je čovjek sklon po svojoj grešnoj naravi.

Treći dio je posvećen franjevačkoj malenosti koja znači poniznost. Sv. Franjo Asiški stavlja malenost kao uzor svojoj braći, a ona podrazumijeva siromaštvo u duhu i jednostavnost. Kako bi bolje razumjeli tu Franjinu malenost protumačene su *Opomene* koje govore o

¹ Usp. Rainero Cantalamessa, *Život u Kristovu gospodstvu*, Duh i voda, Jelsa, 2000., str. 209.

poniznosti. Franjin život je nadahnuo mnoge koji su pošli za njim kako bi živjeli ponizno i siromašno.

Četvrti dio se odnosi na lik pape Franje koji svojim držanjem i samim izborom imena Franjo upućuje na Asiškog siromaha. Prema papinom tumačenju poniznost je put do Boga, ali taj put podrazumijeva prihvaćanje poniženja koja se mogu prihvatiti samo ako smo ponizni.

U petom dijelu se donosi tumačenje zašto je poniznost toliko važna; ona je poziv kršćanina koji u današnjem vremenu treba odoljeti napastima koje su prisutne kako bi aktualizirao tu krjepost u svojem životu. Zaključno se krepost poniznosti promatra u kontekstu govora o Isusovim napastima u pustinji. Rješenje za ustrajnost u poniznosti Isusu u pustinji, a i nama danas je Riječ Božja.

1. PONIZNOST U BIBLIJI

U Starom zavjetu je za korijen riječi ταπεινός odgovarajuće značenje עָנָה ('nh) koja je označavala društveni položaj siromaštva i potlačenosti s jedne strane, a s druge opisuje u tom značenju i moguću pozitivnu kvalitetu čovjeka te tako poniznost postaje osnovni stav starozavjetne pobožnosti, koji predstavlja ispravan odnos prema Bogu i čovjeku. U odnosu prema Bogu ona je obzor u ovisnosti o njegovoj spasiteljskoj riječi: „Ali na koga svoj pogled svraćam na siromaha i čovjeka duha ponizna“ (Iz 66,2). U odnosu na ljude poniznost se očituje u pomoći siromašnima, tj. solidarnosti s poniženima. Jahve izabire malene (Suci 6,15; Iz 11,4; Jdt 9,11) i vodi k osvjedočenju da treba težiti za poniznošću (Sef 2,3) koja vodi k istinskom životu (Izr 22,4). U Kumranu je poniznost društvena obaveza za osnovnu zapovijed saveza, u Talmudu i Midrašu pripada osnovnim oznakama pobožnog čovjeka i pravednika. Povezana sa strahom Božjim ona otvara za Božju spasiteljsku ljubav.² U biblijskom smislu poniznost je predan i otvoren stav čovjeka (siromaha Gospodnjeg) u istini pred svojim Stvoriteljem. To je svijest čovjeka o vlastitoj grješnosti i ovisnosti o Svemogućem. Izrael je došao to tog stava poniznosti vidjevši Božju svemoć koja ga je izbavila iz ropstva u kojem je iskusio siromaštvo i potlačenost. Ta iskustva dovela su ga do svijesti o nemoći i grješnosti čovjeka, tj. da se obrati Bogu raskajana srca u poniznosti. Oni koji mole Boga da ih spasi iz njihovih pogibelji nazivaju se siromasi Božji. Taj izraz osim što označava materijalno siromaštvo, u ovom kontekstu ima religijski smisao „tražiti Boga znači tražiti siromaštvo, tj. poniznost“.³ Uzor poniznosti u SZ je Mojsije koji je najskromniji od ljudi (Br 12,3) i tajanstveni Sluga koji će svojom poniznom podložnošću ispuniti naum Božji. Kada govori o Mesiji prorok Zakarija ističe kako će doći na magaretu, kao ponizni Kralj (Zah 9,9).

I u Starom zavjetu i u Novom zavjetu poniznost je važna osobina vjernika. Ona označava skromnost, zahvalnost i pouzdanje, priznanje da sve dobro dolazi Boga, a potvrđuje se u služenju braći. Njoj je suprotstavljena oholost, taština, samodostatnost koja je prepoznatljiva u ponašanjima ljudi koji odbacuju Boga i uzdižu iznad drugog čovjeka.⁴

Riječi poniznost u grčkom jeziku odgovara riječi ταπεινοφροσύνη.⁵

² Usp. Paul Deselares, *Demut. 1. Biblisch*, u: *Lexikon für theologie und Kirche – III.*, Herder, Freiburg - Basel - Rom -Wien, 1995., str. 89-90.

³ Marc-Francois Lacan, *Poniznost*, u: Xavier Leon-Dufour i dr. (prir.), *Rječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., str. 908.

⁴ Usp. *Isto*, str. 907- 908.

⁵ Usp. Stjepan Senc, *Grčko-hrvatski rječnik za škole*, Naprijed, Zagreb, 1988., str. 913.

1.2. Isus - izvor i vrhunac poniznosti

U SZ čovjek očituje poniznost u svojem životu tako što sluša i vrši Božju Riječ, a u NZ se Božja Riječ utjelovila i pokazala put poniznosti u osobi Isusa Krista. Bog se u povijesti objavljuje malenima, poniznima, a kako bi postali ponizni trebaju ići Kristovim putem poniznosti, koji iako je Bog, ide putem poniženja i ne traži svoju slavu nego spas čovjeka.⁶ Da bi išli Kristovim putem potrebno je učiti se biti ponizan kao što je on bio, a da bi to mogli važno je vidjeti što NZ donosi o primjeru Isusove poniznosti.

U NZ Isus sam sebe naziva poniznim (Mt 11,29), a njegova poniznost se očituje u poniženju (utjelovljenju) (Iv 1,14) i smrti (Fil 2,8) te njegovu služenju Mk (10,45).⁷ Isusova poniznost je poniznost koja silazi od Boga i koja ima svoj uzorak u Bogu koji je postao malen radi čovjeka. Crkveni oci su za to Božje djelo koristili pojam susretljivost koji je označavao Božje samoponiženje, ali i razlog samoponiženja a to je ljubav prema čovjeku. Dakle Bog nije malen nego je to postao radi ljubavi, on izlazi sam iz sebe i čini nešto izvan Trojstva, a prvi takav čin je stvaranje svijeta. Bog djeluje kada se objavljuje ljudima i nadahnjuje ih, i tako se spušta prema čovjeku, i tu je vidljiva Božja poniznost.⁸ Može se zaključiti kako je povijest spasenja povijest Božje poniznosti koja se u SZ očitovala kao Božja blizina narodu u djelima stvaranja, izabranja, oslobođenja i Saveza, a u NZ u utjelovljenju Sina Božjega.

Koliko je Isusu važna krepost poniznosti svjedoče njegove prispodobe u kojima često ističe i traži poniznost. Tako, primjerice, u jednoj prigodi kaže kako će „svaki koji se uzvisuje, biti ponižen, a koji se ponizuje, bit će uzvišen“ (Lk 14,11). Što time Isus zapravo želi reći? Je li to znači da se treba ponižavati? U ovoj prispodobi se zapravo radi o uzvanicima na gozbi koji trče na prva mjesta, a Isus ih upozorava da biraju zadnja mjesta da ih poslije ne bi pomaknuli. S time upućuje na naš stav o nama samima, o našoj veličini i uvjerenju da smo bolji od drugih. Ova prispodoba govori o ulasku u Božje kraljevstvo. Onome koji ima stav samouvjerenoga koji sebe smatra pravednim i misli da ima pravo ući u kraljevstvo, Bog govori da onaj koji se uzvisuje bit će ponižen. Dakle, zaključak je kako pred Bogom treba biti malen, ponizan, svjestan svoje grešnosti. Ponašanje na gozbi razotkriva tko može sudjelovati na Božjoj gozbi,

⁶ Usp. M.-F. Lacan, *Poniznost*, str. 909.

⁷ *Biblijski leksikon*, KS, Zagreb, 1972., str.242.

⁸ Usp. R. Cantalamessa, *Život u Kristovu gospodstvu*, str. 230.

jer put spasenja ide preko puta malenosti, poniznosti.⁹ Preduvjet za ulazak u Kraljevstvo Božje je biti ponizan, a ne častohlepno smatrati da ti nešto pripada.

U predvečerje svoje muke Isus se ponižava perući noge svojim učenicima, čini čin koji je bio karakterističan za roba. Jedini biblijski tekst koji govori o pranju nogu kao obredu nalazi se u Ivanu 13,1-20. U ovom tekstu Isus pruža primjer poniznosti i prave službe perući noge svojim učenicima te potiče učenike da i oni tako čine: „Primjer sam vam dao da i vi činite kao što ja vama učinih“ (Iv 13,15). Isus je pozvao učenike da slijede Njegov primjer i nastave ovaj običaj jer je rekao: „Dakle, ako ja, Gospodin i Učitelj, oprah vama noge, i vi ih morate prati jedan drugomu“ (Iv 13,14). Tekst u Ivanu 13,1-2 ne samo što opisuje pranje nogu već se bavi i značenjem tog obreda za Crkvu kao cjelinu. Obredom pranja nogu koji se može nazvati obredom poniznosti, prikazuje se Isusovo žrtvovanje samog sebe, davanje života i podnošenje smrti kako bi se ostvarilo djelo otkupljenja. Obred pranja nogu podsjeća na Kristovo poniženje koje je pretrpio svojim utjelovljenjem. Svrha ovog obreda nije samo u tome da ukloni prašinu s nečijih nogu. Ovaj obred je slika uzvišenijeg čišćenja srca koje je izvor nesloge, ljubomore i oholosti. Kad se vjernici saginju da jedni drugima operu noge, svaka pomisao na vlastito uzdizanje, oholost i sebičnost mora biti zamijenjena duhom ljubavi, poniznosti i zajedništva. Tekst u Ivanu 13,14 otvoreno naglašava kako je Isus nametnuo moralnu obvezu svojim neposrednim učenicima, apostolima, kao i širem krugu svojih učenika i cijeloj Crkvi da jedni drugima služe u duhu sebedarne ljubavi. Simbolički čin pranja nogu treba biti izraz vjernikove požrtvovne ljubavi prema drugim vjernicima.¹⁰

I u drugim religijama se govori o poniznosti,¹¹ ali samo u kršćanstvu poniznost se objavljuje kao utjelovljenje Sina Božjega koji se ponizio do smrti na križu. Dakle, Isus donosi jedan novi pogled na život koji je prožet poniznošću kao temeljnom kreposti. Riječ Božja se nastanila u ljudskom tijelu i tu se najviše očitovala Božje poniženje. Poniznost kao put spasenja najjasnije je objavljena u otajstvu Krista koji je sišao je s nebesa i postao čovjekom, „ponizio sama sebe, poslušan do smrti, smrti na križu“ (Fil 2, 8). Nema veće poniznost od one u kojoj

⁹ Usp. Alois Stoger, *Evandjelje po Luki - duhovno čitanje 2. svezak*, Glas koncila, Zagreb, 2019., str. 34-35.

¹⁰ Usp. Frank B. Holbrook, *Svjetlo u sjenama: Pregled nauka o Svetuštu*, u: *Biblijski pogledi*, 13 (2005.) 2, str. 197.

¹¹ Za primjer drugih religija koje govore o poniznosti navest ćemo Islam, u suri El-Furkan (63) stoji: „Uzvišeni Allah Svoje robove opisuje kao skromne ili ponizne riječima: A robovi Milostivoga su oni koji po Zemlji mirno hodaju, a kada ih bestidnici oslove, odgovaraju: “Mir vama!” U komentarima Kur’ana pojam hevnen (“mirno”) protumačen je kao: krjeposno i Bogobojazno (Dahhak); smireno i dostojanstveno (Mudžahid); skromno i bez oholosti (Ibn Zejd). Usp. Almir Fatić, *Tefsir – Skromnost*, u: *Preporod, Islamske informativne novine*, na: <https://www.preporod.com/index.php/duhovnost/item/8213-tefsir-skromnost> (preuzeto 22. 04. 2020.)

Bog silazi u čovječstvo.¹² U ovom himnu poslanice Filipljanima slavi se Kristova oplijena i poniženje kao put kojim je došao do proslave.

Dakle, povijest našeg spasenja svjedoči kako je kršćanstvo utemeljeno na poniznosti, jer je Riječ Božja sišla k nama i živjela među nama kao sluga. Iako je pravi Bog, Isus se je objavio kao maleno dijete, a cijeli je život proživio u duhu siromaha Gospodnjega. Poniznost je do kraja živio, a traži je i od svojih učenika. Zapravo ukazuje na poniznost i služenje kao na nužan put za svakoga tko hoće biti njegov učenik: „Tko hoće da među vama bude najveći, neka vam bude poslužitelj“ (Mt 20, 26-27).¹³ Put Kristove poniznosti je put križa, to je božanski stil života koji nam je Krist pokazao svojim primjerom.

Bog je u Kristu sišao čovjeku kako bi se čovjek putem poniznosti uzdignuo k Bogu, a to Božje silaženje i čovjekovo uzlaženje se očituje u liturgijskom slavlju, jer liturgija je slavlje Božje poniznosti. Bog se ponizio kako bi susreo čovjeka u njegovoj malenosti i ranjenosti grijehom te ga uzvisio na božanski život sjedinjujući ga s Kristom u euharistiji. No, kako bi čovjek bio otvoren Božjoj blizini potreban je stav poniznosti i svijesti o vlastitoj grešnosti, stoga liturgija i započinje činom kajanja. Liturgija je i zahvala, a samo onaj tko je zahvalan Bogu na daru otkupljenju može biti ponizan i prignuti koljena pred Njim.¹⁴

U NZ kada se govori o poniznosti Isus je veže uz govor o siromasima, koji su i u SZ bili sinonim za ponizne. Za vrijeme svog propovijedanja u Nazaretu (usp. Lk 4,16-30) Isus obrazlaže svoje poslanje i pritom se služi proroštvom iz Izaije (61,1): „Duh Gospodnji posla me donijeti radosnu vijest siromasima“. Siromasi o kojima ovdje Isus govori bez sumnje su stvarni siromasi kao što pokazuju mesijanski znakovi: slijepi, hromi, gubavi, gluhi. Za razliku od Luke, Matej kada govori o siromasima (usp. Mt 5,2) naglašava siromahe duhom, a to su oni koji su svjesni da Božje kraljevstvo mogu dobiti samo kao dar, a ne osvojiti vlastitom snagom. Siromasi duhom su ponizni, pred Bogom prignuti vjernici. Dakle Isus ne misli ograničiti ovu evanđeosku poruku samo na siromahe socijalno ugrožene. Slijedeći proroke i Psalme on misli također na siromašne u srcu, na sve siromašne duhom, sve malene, i zbog toga blagoslivlja Oca „koji je ovo sakrio od mudrih i umnih, a objavio malenima“ (Mt 11,25).¹⁵

¹² Usp. Ivan Šaško, *Ponizi sam sebe, slavlje otajstva Božje poniznosti*, u: *Živo vrelo*, (2019.) br. 7, str. 2.

¹³ Usp. Henri Nouwen, *O Kristovoj poniznosti*, KS, Zagreb, 2009., str. 28.

¹⁴ Usp. Ante Crnčević, *Slaviti u poniznosti*, u: *Živo vrelo*, (2019.) br. 7, str. 8.

¹⁵ Usp. Pierre Adnès, *Humilité, 2. L'écriture*, B. *Le Nouveau testament*, u: *Dictionnaire de spiritualité*, Tome VII, Beauchesne, Paris, 1969., stp. 1146-1147.

Siromaštvo u duhu je poniznost i prihvaćanjem vlastitog siromaštva, nemoći i trpljenja čovjek se otvara Bogu koji izlijeva blagoslov na njega, kao što je proslavio svoga Sina koji je u poniznosti prihvatio muku i smrt na križu.

1. 3. Poniznost kod sv. Pavla

Kada tumačimo govor o poniznosti kod sv. Pavla polazimo od utjelovljenja Božje riječi koja uzima grešnu ljudsku narav i postaje čovjekom što predstavlja vrhunac poniznosti. Kako bi to razumjeli ključna misao je kristološki himan iz poslanice Filipljanima:

„(Isus Krist) trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe oplijeni uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu“ (Fil 2,6-8).

Glavni dio ove rečenice je *ponizi sam sebe* što znači da je subjekt Isus Krist, on je sam sebe ponizio. Upravo time što je sama sebe ponizio pokazao se poslušnim i to poslušnim sve do smrti na križu. Prema tome, smrt na križu nije samo izričaj Božje volje, nego se radi o Isusovoj odlučnoj poslušnosti koja predstavlja njegovo djelovanje. Stoga možemo reći da je poniznost komplementarna aktivnom samoponiženju kao poslušan pristanak na Božji plan spasenja, ili kao priznanje ljudske egzistencije koja je u biti ništavna i zato Isus koji je Bog postaje čovjekom. Nadalje, za Isusa stoji da je *trajni lik Božji* s tim se nazivom želi reći kako je on preegzistentni, da je postojao prije svijeta i da je jednak Bogu.¹⁶ On, trajni lik Božji postaje sluga Božji, sam je sebe razvlastio i ponizio uzevši ljudsku narav. Stoga jer je sam sebe ponizio sve do smrti na križu, a Bog ga je uzvisio i uskrisio. Raspeti koji je je bio izraz poruge, primjer krajnje poniznosti postaje Gospodar svega. Kristova vladavina je utemeljena na njegovom razvlaštenju. Time Isus postaje uzor poniznosti i uzor vladara koji treba biti ponizan.

Kada govori o poniznosti sv. Pavao primjenjuje sliku samouzvišenja i samoponiženja. Uzdizanje se odnosi na častohleplje volje i preuzetnost duha. „Misli li tko da jest štogod, a nije ništa, sam sebe vara“ (Gal 6, 3). Pavao potiče na priznanje i prihvaćanje vlastite malenosti i skromnosti kao temelj za poniznost. No, može se postaviti pitanje nije li takvo tumačenje čovjekove vrijednosti u suprotnosti s onim da je čovjek kruna stvaranja? Čovjek jest kruna

¹⁶ Usp. Hans-Ulrich Weidemann, „On, koji bijaše u liku Boga“, u: *Communio*, 41 (2015.) 141, str. 12.

stvaranja, veći od svih stvorenja, ali sve što ima dobio je od Stvoritelja, sve mu je darovano i upravo zato treba biti ponizan jer ništa nije njegovo.¹⁷

Pri tumačenju poniznosti ne misli se na poniznost kao asketsku vježbu, nego se misli na čovjekov stav prema Bogu u poslušnosti i prihvaćanje njegove volje: „I neplemenite svijeta izabra Bog, i ono što nije, da uništi ono što jest, da se ni jedan smrtnik ne bi hvalio pred Bogom“ (1 Kor 1, 28-29). Čovjek mora priznati Bogu da je sve od njega primio i bez njega je ništa. I to je pravi čin poniznosti priznati da je sve od Svevišnjega: „Što imaš da nisi primio? Ako si primio što se hvastaš kao da nisi primio?“ (1 Kor 4,7)¹⁸

Na dnu silaska u samog sebe čovjek ne otkriva poniznost, nego oholost i to je istina o njemu i kada je spozna onda može reći da je ponizan. Svjestan vlastite ništetnosti čovjek dobiva drugačiji pogled i o bližnjima i onda zajedno s Pavlom može izreći: „U poniznosti jedni druge smatrajte višima od sebe“ (Fil 2,3). Kada se susreće sa samim sobom u svijesti vlastite ništetnosti čovjek tu susreće i Boga koji mu progovara u nutrini srca. Srce skrušeno i poniženo Bog ne prezire, nego „objavljuje poniznima svoje tajne“ (Sir 3,8).¹⁹

Polazeći od pojma poniznosti uočavamo kako ga Pavao tumači u kontekstu istine o samome sebi, a bi došao do osobe koja predstavlja savršenu poniznost: Isusa Krista koji u sebi samome utemeljuje poniznost. Tako dolazimo do zaključka kako su dva razloga za poniznost: antropološki, koji nas poziva na svijest o samome sebi, i teološki koji se zasniva na spoznaji Boga u Isusu Kristu. Dakle, istinska poniznost nije samo spoznaja vlastite bijede i ništetnosti, nego spoznaja veličanstvenih Božjih djela i Njegove svetosti koja potiče čovjeka da i sam bude svet.²⁰

Da bismo mogli težiti k savršenstvu, tj. svetosti na to nas mora potaknuti ljubav koja je usko vezana uz poniznost. Savršena poniznost je po uzoru na Isusovu poniznost iz ljubavi postati maleni kako bismo druge uzdignuli. On radi nas posta malen, silazi u liku sluge kako bi nama omogućio Kraljevstvo nebesko. Bog je uistinu ponizan i mi trebamo težiti tome, zato nas Isus i poziva kad kaže: „Učite se od mene jer sam krotka i ponizna srca“ (Mt 11,29). Kod Pavla

¹⁷ Usp. R. Cantalamessa, *Život u Kristovu gospodstvu*, str. 213-214.

¹⁸ Usp. Pierre Adnès, *Humilité, 2. L'écriture*, B. *Le Nouveau testament*, stp. 1150.

¹⁹ Usp. R. Cantalamessa, *Život u Kristovu gospodstvu*, str. 215-216.

²⁰ Usp. *Isto*, str. 227-228.

je dakle, očit odnos između poniznosti i ljubavi, jer ljubav je ta koja potiče da budemo ponizni i čini nas otvorenima prema drugima. Ljubav i poniznost su put za očuvanje jedinstva.

2. PONIZNOST U MONAŠKOJ DUHOVNOSTI

U monaškoj duhovnosti na istoku poniznost je više nego posebna krepost. Ona predstavlja temeljnu odluku jednog pustinjaka koja prati sve njegove napore u askezi. Brojne su mudre izreke pustinjčkih otaca koje potvrđuju važnost poniznosti u duhovnom životu pustinjaka. Monah mora steći poniznost prije svih ostalih kreposti jer ona svladava sve zamke neprijatelja. Pustinjski oci navode da su putevi koji vode do poniznosti manualni rad, priznavanje grijeha, smatrati se manjim od ostalih i stalna molitva.

Monaška tradicija na zapadu preuzima shvaćanje poniznosti od monaške tradicije na istoku, ali s novim naglaskom. Sv. Ivan Kasijan, jedan od velikih utemeljitelja monaštva na zapadu, ističe kako se Bog Stvoritelj znajući da je oholost uzrok svih velikih bolesti pobrinuo ozdraviti suprotnost suprotnošću, ono što je palo po oholosti podigao po poniznosti, tj. po Isusu Kristu. On donosi deset stupnjeva koje treba imati jedan ponizni redovnik: odreći se vlastite volje, iskrena otvorenost savjesti svom duhovniku, poslušnost svojim kriterijima, prihvaćati opomene i savjete, u svemu strpljivo podnositi bližnjega, smatrati se manjim od svih i biti suzdržan u riječima i smijehu. Za razliku od sv. Ivana Kasijana kod svetog Benedikta ima dvanaest stupnjeva poniznosti koji će biti polazište za duhovnu literaturu.²¹

2.1. Stupnjevi poniznosti kod sv. Benedikta

Sv. Benedikt je toliko značajan da mu se i danas nakon više od petsto godina od njegova rođenja pridaju počasna imena, a jedno od njih je zaštitnik Europe. To nam govori kako se radi o iznimnom čovjeku koji je živio ono što je naučavao. Kako bismo mogli bolje upoznati lik sv. Benedikta potrebno je proučiti njegovo *Pravilo*.

U sedmom poglavlju Benediktova *Pravila* riječ je o poniznosti te mnogi smatraju da je ovo poglavlje najvažnije za benediktinsku duhovnost, zato što je poniznost najviše spominjana

²¹ Usp. Pierre Adnès, *Humilité, 3. La spiritualité chrétienne*, B. *Tradition monastique ancienne*, stp. 1160-1163.

od svih kreposti. Sv. Benedikt je na poniznost gledao kao na skup svih kreposti. Prema njemu, ona obuhvaća i strpljivost, poslušnost, ustrajnost, a sve to prožima svijest o Božjoj prisutnosti.²²

Benedikt tumači kako imati poniznost znači „imati Boga neprestano u svojim mislima i odlukama tako da on prebiva u našem srcu i umu, kao jakost i svjetlost svih naših sposobnosti, da možemo slobodno i radosno spoznati djelovati.“²³ On govori iz vlastitog iskustva i u svojem *Pravilu* je dao upute svojim monasima kako da ostvare Božju prisutnost u svojem životu te ističe da „čovjek koji traži Boga mora svojoj samovolji suprotstaviti poniznost i posluš“.²⁴ Kada govori o Božjoj prisutnosti onda ne misli na to kako treba neprestano razmišljati o Bogu, nego tumači da je to prisutnost osobe koja progovara po svojoj Riječi koja potiče unutarnji proces čišćenja monaha.

Benedikt opisuje duhovni put monaha u dvanaest stupnjeva poniznosti, a svaki stupanj je obilježen riječju Pisma.²⁵ Da bi došli do savršene poniznosti potrebno je postupno se penjati. Benedikt je tako uzeo sliku ljestava koju je Jakov imao u snu kada je vidio anđele kako silaze i uzlaze (usp. Post 28,12) te je tim htio naglasiti da silaženje preko ljestava znači rast u oholosti, a uzlaženje je poniznost; ljestve predstavljaju naš život koji nas vodi u nebo.²⁶ Te ljestve predstavljaju naša djela koja činimo kako bi poniznošću došli do Boga.

Prvi se stupanj poniznosti sastoji u tome da čovjek uvijek ima pred očima strah Božji i stalno se sjeća Božjih zapovijedi kako ne bi sagriješio. Bog s neba uvijek gleda, a na to nas upućuju i riječi psalmiste: „Gospodin poznaje namisli ljudske“ (Ps 94, 11).²⁷ Benedikt govori iz svojeg iskustva, on živi svoje duhovno putovanje pred Božjim pogledom, svjestan Božje prisutnosti. Potrebno je imati sliku Boga kao Prisutnost koja će preobraziti ljudski život i odnose, jer Bog s ljubavlju motri s nebesa. Da bi napredovao u svjesnosti Božje prisutnosti, treba ukrotiti radoznalost koja rastresa posebno kada je duh umoran, srdit i u takvom stanju duh luta i ne može se sabrati. No, potrebno je čistiti takve misli i osjećaje na način da dopustimo Bogu da nas gleda u dubinu našeg srca, i tada nastaje promjena mili, osjećaja, riječi, djela, jer smo svjesni da je Bog tu. On nas promatra ali nam i progovara po svojoj Riječi i upravo nas Riječ mijenja, potiče, ispravlja, ispunja Duhom. Napredovati u prvom stupnju poniznosti

²² Usp. *Pravilo sv. Benedikta*, Tkon Čokovac, 1980., str. 25.

²³ Ildelfons Herwegen, *Sveti Benedikt: lik i značenje*, Zadar, 1969., str. 109.

²⁴ *Isto*, str. 114.

²⁵ Usp. Anselm Grün, *Sveti Benedikt lik i poruka*, KS, Zagreb, 2004., str. 14.

²⁶ Benedikt je tumačenje Jakovljeva viđenja preuzeo od drugih duhovnih učitelja kao što je Ivan Kasijan.

²⁷ Usp. *Pravilo sv. Benedikta*, VII,8-17.

kojemu se pridaje i najviše pažnje, jer od njega sve polazi znači vježbati ne samo svoje misli, nego cijelo tijelo što znači da čitavo naše biće u svemu što radimo odražava Božju prisutnost.²⁸

„Sidoh s neba ne da vršim svoju volju, nego volju onoga koji me posla“ (Iv 6,38). Iz navedenog možemo pretpostaviti da se radi o vršenju volje Božje koja nas dovodi do drugog stupnja poniznosti. Sv. Benedikt je bio svjestan koliko je velik problem u duhovnom životu razlikovanje svoje volje i Božje volje. Stoga on kao rješenje za pronalazak Božje volje nudi pojam *potreba*. U Isusovom životu je očito kako se on referirao upravo prema potrebi gladnoga, bolesnoga, on polazi od potrebe onoga koji je pred njim. Farizeji nasuprot Isusu traže da se stvarnost podudara s propisima, ali Božja se volja očituje prema potrebi. I Sin Božji umire iz potrebe koja se tada pokazala nužnom, jer su ga odbacili te je morao na križ otići i tako posvjedočiti Božju ljubav prema čovjeku. Tražiti i ostvariti Božju volju nije objektivno bolje, ali je to ono što nam daje unutarnji mir, i to je svojevrsna duhovna borba u kojoj se izgrađujemo u poniznosti.²⁹

Svaki sljedeći stupanj poniznosti nas više uzdiže k Bogu, a treći stupanj uči kako biti poslušan poput Krista. Sv. Benedikt je pisao pravilo za svoje monahe u kojem ih preko ovog stupnja poniznosti poziva na savršenu poslušnost starješini. No, ta poslušnost je i kod redovnika koji ju zavjetuju. Benedikt tumači kako je posluh pitanje vjere u Boga i ljubavi prema Njemu i upravo po posluhu se pokazuje da je Bog u središtu našega života i da zbog njega slušamo onoga tko nam je nadređen. Nasljedovanje Krista mora biti izraženo posluhom koji nas dovodi do poniznosti, jer izabiremo volju poglavara umjesto svoje volje.³⁰

Četvrti stupanj poniznosti se može opisati kao stupanj strpljivosti koja se očituje kada se monahu nanese nepravda ili mora napraviti nešto što nije po njegovoj volji. Benedikt navodi primjer kako se monah može osjećati da nije dobrodošao u svoj samostan, da ga drugi naziva prokletim i da on sam tada dođe u opasnost da zamrzi brata koji mu tako nešto čini. Tu je rješenje strpljivo podnositi protivštine i nepravde³¹ ili kako piše jedan suvremeni tumač Benediktova *Pravila*: „Sa strpljivošću se zlo otkriva i jedino se tako može izliječiti.“³² Ponekad

²⁸ Usp. A. Grün, *Sveti Benedikt lik i poruka*, KS, Zagreb 2004., str. 12-14.

²⁹ Usp. *Pravilo VII,31-33*. Opširnije o tome vidi: Michaeldavide Semeraro, *Poniznost, put oslobođenja*, Nard, Čokovac, 2012., str. 22-24.

³⁰ Usp. *Pravilo VII,34*.

³¹ Usp. *Pravilo VII. 35-43*.

³² M. Semeraro, *Poniznost*, str. 51.

je potrebno da se preko tuđeg zla na nama očituje Božja dobrota i Božji plan će se ostvariti ukoliko unatoč tome što smo progonjeni ispunjavamo Božje zapovijedi.

Poniznost se očituje kod monaha kada je spreman iznijeti sve zle misli pred opata, poticaj tome donosi i prorok kada kaže: „Grieh svoj tebi priznah i krivnju svoju tebi ne skrivah“ (Ps 32,5).³³ Ovaj peti stupanj poniznosti pokazuje na kojoj je razini naš duhovni život, koliko se borimo protiv napasti a izvor svih napasti su misli. Zle misli se pobjeđuju upravo tako što ćemo ih iznijeti i nećemo dopustiti da se u nama nastanu a za iznošenje naših zlih sklonosti potrebna je poniznost.³⁴

„Šesti je stupanj poniznosti – piše Benedikt – kad monah priznaje opatu ponizno i bez zatajivanja sve zle misli koje mu nadolaze u srcu i sve zlo što ga je pozajno počinio“.³⁵ Došavši do šestog stupnja poniznosti došlo se je do vrhunca ljestava kojim se penjemo u duhovnom životu, stoga je ovaj stupanj malo uži prolaz, jer potrebno je malo više truda nego dosada. Naime, riječ je o tome da je potrebno sebe smatrati najmanjim i najgorim te pri svakoj dobivenoj službi držati sebe nevrijednim, u svakoj žalosti ostati postojan jer Krist je tu. Dakle, Krist je taj koji daje postojanost koja se očituje kroz zadovoljstvo u svakoj prilici, najprije biti zadovoljan sa samim sobom, a onda i sa svim prilikama koje nas zadese. Benedikt ističe kako je najveća opasnost za monaha biti žalostan, stoga treba težiti radosti, a ona se pronalazi u dubini u odnosu prema Bogu.³⁶

Sedmi se stupanj poniznosti nadovezuje na šesti stupanj jer nastavlja govor o ništavosti čovjeka.³⁷ Šesti stupanj podrazumijeva razumsku spoznaju da je čovjek jadan i nevrijedan, a sedmi stupanj nastavlja tu spoznaju koja biva prihvaćena u dubini srca. Takav stav dovodi monaha do potpunog pouzdanja u Boga te zato takav monah trpi poniženja i nevolje i kada ih ne razumije jer zna da će na taj način doći do istine o sebi, a istina je da ništa ne vrijedi. Ta istina će pojedinca dovesti do slobode duha te ga neće zamarati to što netko o njemu loše misli, ili to što mu netko u samostanu nije dao službu i čast kakvu bi očekivao. Dakle naglasak i u ovom stupnju je na svjesnosti da smo ništavni i iz toga razloga zahvalni Bogu na svemu što imamo, jer ništa nije naše.³⁸

³³ Usp. *Pravilo VII,44-48*.

³⁴ Usp. M. Semeraro, *Poniznost*, str. 71-72.

³⁵ *Pravilo VII,49*.

³⁶ Usp. M. Semeraro, *Poniznost*, str. 77-80.

³⁷ *Pravilo VII,51*: „Sedmi se stupanj poniznosti sastoji u tome poznaje li se tko ne samo jezikom nižim i nevrijednijim od svih, nego je u to uvjeren“.

³⁸ Usp. M. Semeraro, *Poniznost*, str. 90-96.

Do sedmog stupnja je uzlazak, odnosno šesti i sedmi stupanj se odnose na shvaćanje samoga sebe. S osmim stupnjem počinje silazak, odnosno povratak u konkretni život gdje se očituje sloboda duha koju smo trebali postići s prethodna dva stupnja. S osmim stupnjem započinje povratak k onim stvarima s kojima smo se i prije susretali, ali sada im pristupamo s drugačijim pogledom. Osmo pravilo ističe opsluživanje samostanskog pravila i onoga što kažu stariji.³⁹ Da bi se to moglo potrebno je vrednovati duh zajednice i gajiti ozračje povjerenja, tako da ono što činimo bude naš unutarnji stav, a ne samo izvanjska forma. Poniznost se očituje u tome da ne bude onako kako ja kažem, nego sposobnost prihvatiti ono što drugi kažu, tu su bitni i stariji u zajednici koji trebaju biti primjer nade, svjedočanstvo monaškog života. Monahu koji je oslobođen od samoga sebe neće biti problem živjeti ovo, jer je on svoje srce suobličio Kristu, stoga mu nije teško suobličiti se zajednici i onima unutar nje jer svaki brat ima neku krjepost samo je treba prepoznati.⁴⁰

Deveti stupanj predstavlja poniznost u svakodnevnicima, tj. radi se o karakteristici monaha kao šutljive osobe.⁴¹ Šutljivost nije samo odsustvo riječi. Ona ima tri razine: najprije monah treba zauzdati jezik, zatim drugi je stupanj da nema kompluzivnu potrebu govoriti te treći na kojem monah ne govori dok ga ne pitaju. Benedikt ne govori o šutljivosti kao nekoj vanjskoj uzdržljivosti, nego je za njega šutljivost veliko zadovoljstvo, ona mu pruža slobodu jer se onda ne boji nepotrebnih riječi, a u samostanu su riječi najveće oružje. Da bi netko mogao doseći ovaj stupanj poniznosti treba biti spreman staviti drugoga ispred sebe. Da bi to dočarao Benedikt navodi primjer brata koji mu je držao svjetiljku dok je jeo, ali taj mlađi brat to nije ponizno prihvatio, nego je razmišljao kako on nije došao biti sluga u samostan. No, Benedikt je to prozreo i opomenuo ga te mu dao zadatak da napravi znak križa. Zato baš znak križa? Benedikt mu to govori jer je očito kako tome mladom monahu nije na srcu logika križa, nego logika svijeta koja ne pristaje na oplijenu samoga sebe po uzoru na Krista. Iz ovoga primjera vidimo kako šutljivost nije uvijek izraz nutrine, jer često je u nutrini mrmljanje, a ono nije u duhu poniznosti.⁴²

Deseti stupanj poniznosti nas upućuje na jednu tako bezazlenu stvar, a to je smijeh.⁴³ No, sv. Benedikt zna da i smijanje može biti neprikladno za dušu, stoga ističe kako osmijeh

³⁹ Usp. *Pravilo VII,55*: „Osmi je stupanj poniznosti kad monah čini samo ono na što ga potiču zajedničko samostansko Pravilo i primjeri starijih“.

⁴⁰ Usp. M. Semeraro, *Poniznost*, str. 105-111.

⁴¹ Usp. *Pravilo VII,56*: „Deveti je stupanj poniznosti obuzdava li monah u govoru jezik i vjeran šutljivosti ne govori dok nije zapitan“.

⁴² Usp. M. Semeraro, *Poniznost*, str. 123-124. 130.

⁴³ Usp. *Pravilo VII,59*: „Deseti je stupanj poniznosti ako monah nije brz ni spreman na smijeh“.

treba biti blag, odmjeren, a ne da se smijemo na sve što naiđe. S time Benedikt želi upozoriti na to da nam smijeh može postati ispušni ventil našega nezadovoljstva u samostanu i da stoga treba znati mjeru. Smijeh ne smije nikada biti plod izrugivanja. Dakle, potrebna je budna pozornost na spontane reakcije kako ne bi došlo do monaškog cinizma, jer ako izrugujemo druge može se dogoditi da to učinimo i s dragim Bogom.⁴⁴

Jedanaesti stupanj se nadovezuje na deseti jer nastavlja govor o poniznosti, tumačeći kako je potrebno da naše riječi budu melem za drugoga.⁴⁵ U odnosu na zajednicu Benedikt potiče na odricanje od vlastitih riječi i mišljenja zbog objektivnog dobra zajednice. Naše riječi su naša moć i stoga tu moć treba na adekvatan način koristiti jer naša komunikacija s drugima odražava naš molitveni odnos, jer kako govorimo s Bogom to se odražava i na govor drugima.⁴⁶

U posljednjem, dvanaestom stupnju poniznosti Benedikt govori kako se poniznost mora očitovati u cijelom našem tijelu, tj. držanju, no to ne znači da treba biti pognute glave nego da treba djelovati u slobodi.⁴⁷ Takvo djelovanje da bi bilo u poniznosti mora biti prožeto snagom Duha Svetoga koji oslobađa od strahova, čini nas odvažnima da se ni smrti ne bojimo. Poniznost se također očituje u našoj brizi za druge, za siromašne, u našem djelovanju koje neće biti obilježeno brigom samo za sebe, nego i za onoga koji je pokraj mene.⁴⁸

Sv. Benedikt tumači duhovni rast kroz napredak u poniznosti koja je temelj monaškog života. Vidimo kako se kroz svih dvanaest stupnjeva očituje svjesnost o Božjoj prisutnosti što se nalazi na prvom stupnju i proteže se sve do dvanaestog. Život u Božjoj prisutnosti se očituje u svim sferama života: molitvi, radu, ponašanju prema bližnjima, i prema svemu stvorenome. Benedikt naglašava socijalnu dimenziju odnosa prema bližnjemu u kojemu treba gledati Krista, u bolesnima koje treba pohoditi, u gostu kojeg treba primiti. On sam je uspijevao prepoznati Krista u svakom čovjeku. Njegova vjera se očituje u svakodnevnicima što je i sadržano u njegovu pravilu.⁴⁹ Sv. Benedikt je monah koji je živio ono što je podučavao svoje monahe. Ako se monah popne na zadnji stupanj poniznosti dospjet će do Božje ljubavi koja ga oslobađa svih strahova pa i straha od pakla. Prije ovih stupnjeva možda je postupao iz navike prema Božjima zapovijedima ili iz straha, ali odsada nakon što doživi čišćenje samoga sebe prolazeći kroz

⁴⁴ Usp. M. Semeraro, *Poniznost*, str. 138., 145.

⁴⁵ Usp. *Pravilo VII,60*: „Jedanaesti se stupanj poniznosti sastoji u tome da monah govori krotko i bez smijeha, s poniznom ozbiljnošću“.

⁴⁶ Usp. M. Semeraro, *Poniznost*, str. 151.

⁴⁷ Usp. *Pravilo VII,62-66*.

⁴⁸ Usp. M. Semeraro, *Poniznost*, str. 159-160; 168.

⁴⁹ A. Grün, *Sveti Benedikt: lik i poruka*, str. 16-17.

navedene stupnjeve poniznosti sve što čini, čini iz ljubavi prema Bogu. Stoga je dvanaesti stupanj vrhunac poniznosti jer djelovanjem Duha Svetoga čovjek biva i riječima i djelima prožet poniznošću. Kada se popeo na sve ove stupnjeve poniznosti, monah će trenutno doći do savršene ljubavi prema Bogu. Do savršene ljubavi prema Bogu je došao sv. Benedikt čiji je život bio uronjen u ozračje molitve, koja je bila temelj njegova života, a bez molitve nema iskustva Boga. Stupnjevi poniznosti kod sv. Benedikta predstavljaju rast u duhovnosti koja je ukorijenjena u stvarnosti i očituje se na vidljiv način kroz služenje Bogu i čovjeku, a to služenje se uvijek vrši s pogledom uprtim prema Bogu.⁵⁰

2.2. Tumačenje poniznosti kod sv. Bernarda iz Clarvauxa

Vidjeli smo kako sv. Benedikt ističe ljubav prema Isusu Kristu kao temelj poniznosti koja nas oslobađa svih strahova i privlači k sebi te jedino tako možemo biti ponizni poput svojeg učitelja. Po uzoru na sv. Benedikta i sv. Bernard se odlikovao poniznošću. Rođen je 1090. u dvorcu de Fontaines, u mjestu sjeverno od Dijona, pripadao je cistercitima, koji su reformirana grana benediktinskog reda. Bernard je bio veliki teolog, mistik, sam je napisao pravilo cistercitskog reda, bio je velika duhovna pojava u kršćanstvu srednjeg vijeka. Što ga je toliko izdvajalo od drugih? Za njega se može reći da je bio uronjen u Ljubav, ljubio je Boga svim svojim bićem i zato je njegovo djelovanje bilo izraz ljubavi, prožet ljubavlju Božjom Bernard ju je ižaravao. Njegov najveći zadatak je bio upoznati Isusa Krista, u tome mu je pomogla Marija, po kojoj je Bog izvršio spasenje ljudskog roda. Za Bernarda Marija je uzor poniznosti, čista i neokaljana, ona je najsigurniji put prema Bogu, ona nas vodi do Krista koji je središte svemira.⁵¹

Kada govori o poniznosti on polazi od Krista Raspetoga koji je rekao: „Učite se od mene, jer sam blaga i ponizna srca“ (Mt 11,29). Za njega je poniznost krepost po kojoj čovjek dobro poznaje sebe, vidi se bezvrijednim u svojim vlastitim očima. Onaj koji se želi upoznati ne može a da ne vidi svoju vlastitu bijedu. Vidjevši koliko je ohol, čovjek sam treba poći putem poniznosti, jer u iskrenom poznavanju sebe razum nas optužuje i dovodi do poniznosti. Ona je put ljubavi prema bližnjemu jer upoznavajući vlastitu bijedu možemo prihvatiti slabosti drugoga i time postajemo milosrdni prema njemu. Poniznost je put kontemplacije koja je obećana

⁵⁰ Kateheza pape Benedikta XVI. Na općoj audijenciji, 09.04. 2008. http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2008/documents/hf_ben-xvi_aud_20080409.html preuzeto 18.05.2020.

⁵¹ Usp. Sveti Bernard, *Božja ljubav*, Symposion, Split, 2007., str. 89-90.

čistima srcem.⁵² Kada govori o poniznosti Bernard navodi primjer blaženstava gdje Isus stavlja krotke i ponizne prije milosrdnih i čistih. Što možemo iz toga zaključiti? Onaj tko nije ponizan ne može doći do Isusa koji je Istina, jer on sam za sebe kaže: „Ja sam Put, Istina i Život“ (Iv 14,6). Dakle, put kojim trebamo ići je poniznost da bi došli do Isusa koji je Istina, a ta istina nas vodi u život. Sv. Bernard stavlja naglasak na to da je i sam Isus živio ponizno kako bi nama pokazao put, iskustveno je trpio da bi mogao pomoći drugima u trpljenju. On, Spasitelj svijeta iskusio je ljudsku bijedu kako bi nam mogao pomoći, stoga i mi da bismo mogli razumjeti bližnjega, moramo sami biti svjesni svoje bijede. Ako vidimo drugoga kako pati i živi u bijedi doći ćemo u napast prezira ako i sami to nismo iskusili, jer kad si svjestan svoje bijede i grijeshnosti onda ćeš i prema drugome biti milostiv.⁵³

2.2.1. Stupnjevi oholosti

Sv. Bernard govori o dva puta: prvi je put uzlaska koji se postiže preko 12 stupnjeva poniznosti od sv. Benedikta, a drugi je put silaska kojeg karakterizira oholost koju Bernard tumači kroz 12 stupnjeva oholosti. Biti upoznat sa svojom ohološću je početak rasta u poniznosti. Prema sv. Bernardu onaj koji je svjestan puta kojim je sišao znat će i kako se uspeti natrag. Zato on tumači 12 stupnjeva oholosti i kaže da svaki stupanj oholosti odgovara određenom stupnju poniznosti tako da, primjerice, dvanaesti stupanj oholosti odgovara prvom stupnju poniznosti. Prvi stupanj oholosti se odnosi na znatiželju koja je jedan od uzroka zašto su Adam i Eva sagriješili. Oni su mogli kušati sve voće, ali su htjeli baš ono koje im je bilo zabranjeno, htjeli su vidjeti kakvo je to voće koje ne smiju uzeti. No kako kaže apostol „nije potrebno znati više, nego je potrebno“ (Rim 12,3), nego biti usmjeren na ono što ti je dozvoljeno, na ono što nije grijeh, jer dopušteno je sve, ali to znači da će sve biti od koristi.⁵⁴ Nakon što monah postane znatiželjan onda i njegov govor nije primjeren, prema nekima će gajiti divljenje, a prema drugima prijezir što je u suprotnosti s jedanaestim stupnjem poniznosti koji ističe kako monah treba govoriti malo i s ne povišenim glasom. U ovom slučaju riječi monaha su zagrižljive, tašte, izrugljive. Na to se nadovezuje treći stupanj u oholosti koji se očituje kroz neumjereno veselje izraženo kao prostačka šaljivost i smijeh koji ponekad nije

⁵² Usp. Pierre Adnès, *Humilité, 3. La spiritualité chrétienne C. Le moyen age*, stp. 1164-1165.

⁵³ Usp. Sv. Bernard, *Božja ljubav*, str. 19, 26-27.

⁵⁴ Usp. *Isto*, 45-48.

izazvan ničim što je suprotno desetom stupnju poniznosti prema kojem bezumnik u smijehu uzdiže svoj glas.⁵⁵

Čovjek koji ima potrebu brbljanja, neumjerenog smijeha on će doći i do četvrtog stupnja oholosti koji se tiče hvastanja koje se očituje u tome da dotični mora biti u svemu glavni, s njegovim mišljenjem mora završiti razgovor, njegove riječi su pune zanosa, a malo toga očituje u djelima.⁵⁶ Na četvrti stupanj se nadovezuje peti stupanj koji se sastoji u hvaljenju samoga sebe. Takav čovjek ne podnosi da netko drugi bude bolji od njega, sve što čini, postove i molitve to čini kako bi drugi vidjeli, jer cilj njegova djelovanja je hvastanje. Jedna je krajnost kada čovjek sebe umanjuje i nije svjestan svojeg dostojanstva i vrijednosti koje ima, a druga je krajnost navedeno hvastanje. Stoga je potrebno biti svjestan da sve dolazi od Boga te bilo kakvo hvastanje je isprazno kako kaže Apostol „tko se hvali u Gospodinu neka se hvali“ (1 Kor 1,31). Treba se čuvati toga da sebi pripisujemo više nego što nam pripada, te se hvalimo dobrom koje imamo a zaboravljamo da nam je Božja dobrota sve udijelila.⁵⁷

Nakon što postanemo hvalisavci, sv. Bernard kaže kako tada ulazimo u šesti stupanj oholosti i sebe smatramo svetijima od drugih, a onda samim time imamo potrebu miješati se u sve, jer smatramo da smo viši od drugih, a to se protivi poslušnosti što znači da takav monah nikada neće priznati svoje zle misli opatu kao što nalaže osmi stupanj poniznosti. Nadalje, deveti stupanj oholosti ističe kako takav monah nema pravu ispovijed, jer se on ne kaje za svoje grijeha nego prividno zbog lažne poniznosti će optužiti grijeh, no u tom slučaju priznanje usnama ne mijenja zloću u srcu. Deseti stupanj podrazumijeva nepokornost prema starješini što i nije začuđujuće s obzirom da takav monah voli svoju volju i smatra sebe svetim, što je navedeno u prethodnim stupnjevima. Sljedeća dva stupnja oholosti se odnose na samog monaha koji sada osjeća slobodu u grijehenju, jer ga opomene ne diraju i samim time stvara naviku grijehenja što je na vrhuncu ljestava oholosti. Takav monah se sada služi sa svime što se njemu sviđa, više se ne svladava u ničemu i tako postaje zloban, klevetnik, brbljavac i u njemu nema straha Božjega.⁵⁸

Vidimo kako su ovi stupnjevi oholosti raspoređeni tako da prvih šest stupnjeva oholosti uništavaju odnos prema braći, slijedeća četiri stupnja se odnose na starješinu i zadnja dva na samog monaha koji je daleko ušao u oholost. S ovime što sv. Bernard tumači ljestve oholosti

⁵⁵ Usp. Sv. Bernard, *Stupnjevi poniznosti i oholosti*, Symposion Split, 2006., str. 60.

⁵⁶ Usp. *Isto*, str. 62.

⁵⁷ Usp. *Isto*, str. 64-65.

⁵⁸ Usp. *Isto*, str. 66-73.

na taj način nam želi pokazati što sve treba popraviti kako bi se uspjeli prema poniznosti. Svima je jasno da je lakše silaziti ljestvama oholosti nego li se uspjeti u kreposti, ali biti svjestan silaska već je početak uzlaska. Zanimljiva je kompatibilnost stupnjeva gdje onaj koji ljubi svoju volju ne može biti onaj koji će vršiti volju Božju, a samim time u ovom slučaju ne može biti dobar monah. Što se više napreduje u oholosti tim se više nazaduje u poniznosti.

3. FRANJEVAČKA MALENOST

Monaštvo je isticalo poniznost kao krjepost potrebnu za duhovni rast, što smo vidjeli prema tumačenju poniznosti kod sv. Benedikta i sv. Bernarda. No, u trinaestom stoljeću monaški način života, njegov način bogoslužja te uzdizanje hvale Bogu i način manualnog rada nije više odgovarao na duhovne potrebe tadašnjeg srednjeg vijeka, stoga se pojavljuju prosjački redovi među kojima su i franjevci koji se zalažu za povratak evanđelju u življenju siromaštva, zajedništva i bratstva.⁵⁹ Tako se osniva red *manje braće*, čiji je začetnik sv. Franjo Asiški. Da bi upoznali tu novinu koju su donijeli franjevci, najprije je potrebno upoznati lik i djelo sv. Franje. Rođen je 1181. u Asizu u bogatoj obitelji. Njegov je život do obraćenja bio obilježen mladenačkim grijesima, sve dok ga Božja milost nije dotaknula i on se obratio te od rasipnog sina bogatog trgovca postao mali siromašak koji je osnovao manju braću.

Franjo je propovijedajući Evanđelje privlačio druge, jer „njegova je riječ bila poput razbuktale vatre, prodirala je do dna srca. Duše sviiju napunjavao je divljenjem“.⁶⁰ Tako su se braća počela oko njega skupljati i on ih je slao dvojicu po dvojicu propovijedati, a pritom nisu imali ništa uza se nego su živjeli od Providnosti. Već tada ih Franjo uči kako će nastupati te im govori da u nevolji budu strpljivi, da ponizno i blago odgovaraju onima koji ih nešto pitaju. Franjo je bio izrazito ponizan što se može vidjeti iz konkretnih postupaka koje je činio. Jedan takav primjer njegove poniznosti se očitovao kada je pojeo malo mesa te se zbog toga javno optuživao. Inače je imao običaj javno priznati u propovijedi kada bi nešto pogriješio, nije se bojavao prijezira i na taj način je htio pružiti primjer savršena priznanja.⁶¹

⁵⁹Usp. Lazaro Iriarte, *Povijest franjevaštva*, KS, Zagreb, 2013., str. 21.

⁶⁰ Toma Čelanski, *Životopis sv. Franje Asiškoga*, Zagreb, 1977., st. 15.

⁶¹ Usp. *Isto*, str. 28.

3.1. Franjino shvaćanje poniznosti

Kada govori o poniznosti sv. Franjo polazi od utjelovljenja u kojem se nasuprot Božjoj uzvišenosti očitovao Božja poniznost i na taj način je Bog pristupio čovjeku. Bog tako prilazi čovjeku, poprima njegovu ljudskost da bi ga uzdigao na božansku razinu, kako bi izvršio djelo spasenja. Sv. Franjo ističe kako se Božja poniznost očituje u euharistijskim prilikama i u tu svrhu piše Pismo braći u kojem ističe: „O uzvišene poniznosti! O ponizna veličanstva, da se Gospodin svemira Bog i Sin Božji, tako ponizuje te se radi našega spasenja sakriva pod prilikom malo kruha“.⁶² Bog se Utjelovio poradi čovjeka i tako pokazao put poniznosti. Stoga i naš život treba biti utemeljen na poniznosti što je Franjo jako dobro shvatio i izrazio u svojem služenju Bogu i ljudima.⁶³

Dakle Franjo poniznost promatra teološki i kristološki. To tumači kroz dva bitna obilježja poniznosti: istina o sebi pred Bogom i poniznost kao djelo služenja drugima u ljubavi.⁶⁴ Franjo je sebe promatrao kao grješnika i malog crvića pred Gospodinom. Bog je bio ogledalo u kojem se ogledao: „Koliko čovjek vrijedi u očima Božjim, toliko vrijedi i ništa više!“⁶⁵ Njegova istina – svijest pred Bogom, koji je neizmjerljivo velik i nas, koji, maleni i ograničeni smijemo pred njega stati, ga je oslobađala vlastitog ja, narcisoidnosti. To mu je izazivalo radost i zahvalnost stvorenja te svijest da drugačije gleda na pogriješke drugoga, a ujedno ga je činilo otvorenim i milosrdnim prema drugima i budnim, osjetljivim na vlastite slabosti.⁶⁶ „Bio je ponizan u držanju, ponizniji u mišljenju, a najponizniji u prosuđivanju samoga sebe“.⁶⁷

I Franjino shvaćanje poniznosti kao djela ljubavi, služenje bližnjemu proizlazi iz Franjine spoznaje Božje ljubavi. „Ti si velik, ti si svet (...) ti si poniznost“.⁶⁸ Ljubav je ključ za razumijevanje Božje poniznosti. Bog neizmjerni, nedostupni, razvlašćuje se u utjelovljenju, dolazi k čovjeku. Dakle, Franjo je shvatio tu usku povezanost između Božje poniznosti i postojanja čovjekom. Kako bi podigao čovjeka iz prostora smrti Isus Krist se sam poništio sve

⁶² Franjevački izvori - Fontes Franciscani, *Spisi sv. Franje Asiškog*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske Bosne i Hercegovine, Sarajevo – Zagreb, 2012. str. 145.

⁶³ Bonaventura Duda, *Moj sveti Franjo*, Biblioteka Brat Franjo, Zagreb, 1990., str. 134.

⁶⁴ Usp. Rainero Cantalamessa, *Demut als Wahrheit und Dienst in Franz von Assisi*, na: <http://www.zenit.org/de/articles/demut-als-wahrheit-und-dienst-in-franz-von-assis> (objavljeno 13. 12. 2013., preuzeto 24. 04. 2020.).

⁶⁵ Franjevački izvori - Fontes Franciscani, *II. Životopis sv. Franje*, str. 942.

⁶⁶ Usp. R. Cantalamessa, *Demut als Wahrheit und Dienst in Franz von Assisi*, na: <http://www.zenit.org/de/articles/demut-als-wahrheit-und-dienst-in-franz-von-assis> (preuzeto 24. 04. 2020.).

⁶⁷ Toma Čelanski, *Životopis sv. Franje Asiškog*, str. 144.

⁶⁸ Usp. Franjevački izvori - Fontes Franciscani, *Spisi svetog Franje Asiškog*, str. 114.

do smrti. Isusova poniznost, služenje čovjeku, je ono što Franjo želi, čemu smjera svim svojim bićem.⁶⁹ „Govorio je kako je Sin Božji zato sišao iz uzvišenog Očeva krila u našu bijedu kako bi on, Gospodin i Učitelj, primjerom i riječju naučavao poniznost.“⁷⁰ Jedino što je Franjo u životu žarko želio jest nasljedovati Gospodina Isusa Krista jednostavno i prostodušno. U istome duhu je poticao i braću: „Blaženi je Franjo od početka svoga obraćenja (...) samog sebe saznao na čvrstoj stijeni (...) to jest na najvećoj poniznosti i siromaštvu sina Božjega (...) htio je da braća borave u bolnicama gubavaca služeći im i da ondje udaraju temelj svetoj poniznosti.“⁷¹

3.2. Manja braća

Vidjevši da se broj braće oko njega sve više povećava, Franjo je odlučio napisati *Pravilo* koje će predstavljati njihov način života. Pri pisanju se nije nadahnjivao na već postojećim redovničkim pravilima, nego isključivo na Evanđelju, jer mu je Svevišnji objavio kako će živjeti evanđeosku stvarnost u onom vremenu koje je bilo obilježeno klasnom podjelom, razlikom između *minores* i *maiores*. Vođen evanđeoskim nadahnućem Franjo je uspio pronaći svoje mjesto u društvu i Crkvi na način da predstavlja jednu novinu u svome vremenu. Ta se novost očituje i u nazivu koju je dao svojoj subraći: *fratres minores – manja braća*. Njegova subraća nisu bila zatvorena u samostane, nego su davali živo svjedočanstvo među narodom; bili su pokornička prisutnost čije karakteristike su bile jednostavnost i siromaštvo. Siromaštvo što podrazumijeva malenost, za Franju nije odricanje samo od materijalnih dobara nego je to i unutarnje odricanje koje se izražava kroz služenje braći u ljubavi, jer oni su hodili svijetom noseći poruku mira, živjeli kao stranci bez krova nad glavom.⁷²

Franjo je htio da budu *manja braća* te se iz imena vidi koliko je ljubio krepost poniznosti, jer bez nje nema ni nasljedovanja Krista. Potrebno je vidjeti u čemu se sastoji ta krepost poniznosti, zbog čega oni nose naziv *manja braća*. Franjo je htio tim nazivom naglasiti njihov položaj u Crkvi, odnosno njihova zadaća nije da se bave materijalnim vrijednostima, visokim školama, da budu na visokom položaju. Njihova zadaća je bila biti s običnim pukom, propovijedati o preziranju svijeta i o poniznosti koja se očituje u evanđeoskom siromaštvu. Kod Franje je poniznost usko vezana za siromaštvo što se očitovalo u njihovoj skromnoj odjeći,

⁶⁹ Usp. Toma Čelanski, *Životopis sv. Franje Asiškog*, str. 138-140.

⁷⁰ Franjevački izvori - Fontes Franciscani, II. *Životopis sv. Franje*, str. 942.

⁷¹ Franjevački izvori - Fontes Franciscani, *Ogledalo savršenstva*, str. 1138.

⁷² Usp. L. Iriarte, *Povijest franjevaštva*, str. 30-31.

neposjedovanju imanja; *manja braća* su siromasi Raspetoga Spasitelja, bili su manji i ponizniji od svih dotadašnjih redova.⁷³

Siromaštvo je za Franju temeljno polazište za biti *manji brat*, no još važniji je unutarnji stav siromaštva, odnosno jednostavnost. Dakle za Franju je poniznost usko vezana uz siromaštvo i jednostavnost. Kada se kaže *manja braća*, *manja* znači *ponizna* braća, jer oni su bili uistinu maleni, svima podložni. Za njega je siromaštvo bilo toliko uzvišeno zato što je i Krist bio siromašan. Franjo je siromaštvo nazvao Gospođom siromaštinom, kako bi pokazao koliko ga je cijenio. Siromašni su prema blaženstvima nasljednici Kraljevstva nebeskoga, ono pripada onima koji su se svega odrekli zbog duhovne odluke i želje za Vječnim. Siromaštvo je temelj svih kreposti i stoga je prema izvorima Franjo sklopio savez s gospođom Siromaštinom. Uzor za to je bio sam Gospodin Isus koji je rekao svojim učenicima: „Nemojte posjedovati ni srebra, ni zlata, ni novca“ (Mt 10,9).⁷⁴ Kao što su drugi bili pohlepni za zlatom tako je Franjo bio ustrajan u siromaštvu što se očitovalo u cijelom njegovom biću, jer nije volio skupe stvari, nije htio imati posjede, novac je prezirao. Jedan događaj iz njegova života svjedoči kako je morao ukoriti brata koji je htio da imaju zalihu dobra jer je bilo sve više braće pa se taj brat bojao da ih neće moći sve nahraniti. Franjo na to nije nikako pristao te je rekao da je bolje da ogole Djevičin oltar, nego da izdaju njezina Sina u nasljedovanju siromaštva.⁷⁵ Iz ovoga je očito kako je Franjo smatrao da će Providnost udijeliti što je potrebno i u tu svrhu su išli u prosjačenje koje je zapravo oličenje poniznosti. Oni nisu mogli imati zalihe novca i materijalnih dobara što je bilo slučaj u to vrijeme kod monaških redova, no Franjo toliko ljubi siromaštvo da ne pristaje na to, a siromaštvo je sestra poniznosti i tu je taj jedan novi vid služenja kod Franje i njegove braće.

Siromaštvo koje je dragovoljno očituje se i na vanjštini. No Franjo govori i o duhovnom siromaštvu jer i Isus u blaženstvu kaže: „Blaženi siromasi duhom, njihovo je kraljevstvo nebesko“ (Mt 5,3). Kako prepoznati je li netko siromašan duhom? Naizgled ima redovnika koji su pobožni, trape se postovima i mole, no to isto su i farizeji činili, sva djela pobožnosti zbog kojih su smatrali da im samim time pripada Kraljevstvo nebesko. Siromašni duhom sebe ne uzvisuju, ne smatraju da im nešto pripada po zaslugi, nego sve što rade to čine zbog Boga. Franjo je kao istinski poznavatelj čovjeka i njegove duše jako dobro znao da izvanjska djela često nisu odraz nutrine. U djelima čovjek može služiti sebi, svome egu a ispravnost nakane se

⁷³ Usp. P. Pirmin Hosenohrl, *Razmatranja o pravilu i životu manje braće*, I. dio, Zagreb, 1965., str. 114-115.

⁷⁴ Usp. Franjevački izvori - Fontes Franciscani, *Savez sv. Franje s gospođom Siromaštinom*, str. 415.

⁷⁵ Usp. Toma Čelanski, *Životopis sv. Franje Asiškog*, str. 111.

očituje kada se dovede u pitanje taj isti ego koji naizgled čini velika djela. Dovoljno je samo jednom riječju njihovu veličinu dotaknuti i oni se uznemire. Drugi primjer kako prepoznati takve ljude je brzo uznemiravanje i sablazan nad malim stvarima, jer takvi često naprave kult samima sebi i sebe smatraju boljima, svetijima od drugih.⁷⁶ Zanimljiva je poveznica između siromaštva duhom i poniznosti, vidi se da je zapravo siromaštvo duhom preduvjet poniznosti, jer sv. Bernard za šesti stupanj oholosti ističe da se oholost sastoji u uzdizanju sebe iznad drugih, stavu vlastite svetosti koja je veća nego kod drugih. Dakle, onaj koji nije siromašan duhom ne može biti niti ponizan.

Sv. Franjo donosi dva jasna znaka raspoznavanja onih koji su siromašni duhom: prvi je ne davati preveliku važnost samome sebi, tj. zatajiti sebe, a to bi zapravo značilo priznati ovisnost o Bogu u svemu što imamo i činimo. Taj kriterij duhovnog siromaštva se podudara s onim kako Franjo tumači poniznost kao istinu o sebi pred Bogom. Drugi kriterij kojeg Franjo donosi je ljubiti svoje neprijatelje, a to može onaj koji sebe ne stavlja u centar svijeta, koji je spreman zatajiti sebe, a to je zapravo poniznost. Takav čovjek ima mir u srcu koji mu se ne može lako oduzeti. Za duhovno siromaštvo potreban je sklad između vanjskog i unutarnjeg kako bi bili slobodni za Boga i njegovo djelo.⁷⁷

Kada se kaže franjevačka malenost odmah se pomisli na služenje, a da bi se služilo najprije treba biti poslušan. Poslušnost Franjo stavlja kao preduvjet služenja jer je i Krist došao kao ponizni sluga. „On jest i ostaje uvijek onaj Najveći, ali u Isusu se objavljuje kao Najmanji, kao onaj koji se odriče moći i vlasti da bi išao putem poniznosti.“⁷⁸ Isus je dakle bio poslušan Ocu i sam kaže: „Ne siđoh s neba da vršim svoju volju, nego volju onoga koji me posla“ (Iv 6,38) i njegova poslušnost je išla do kraja, sve do sramotne smrti na križu. Dakle Isusova poslušnost je uzor redovničke poslušnosti i podložiti svoju volju najveća je žrtva koju čovjek može učiniti. A u skladu s tim je drugo pravilo sv. Benedikta koje govori kako treba vršiti volju Božju kako bi bili ponizni.

Sv. Franjo povezuje poslušnost i malenost i to je okosnica franjevačkog života. Dakle, gdje nema poniznosti nema ni istinske poslušnosti, a onda ni franjevaštva i upravo ta sveza poslušnosti i malenosti čini tu novinu redovničkog reda. A novina se očituje u tome što naizgled franjevaštvo nema hijerarhiju jer svi su jednaki, svi su braća, starješine nisu oni koji upravljaju drugima nego ih predusreću poniznošću i malenošću. Zato se ministri u redu zovu sluge jer im

⁷⁶ Usp, Kajetan Esser, *Opomene svetoga Franje*, Zagreb, 1995., str. 122-123.

⁷⁷ Usp. *Isto*, str. 125-126.

⁷⁸ Anton Rotzetter - Thaddee Matura, *Živjeti Evanđelje s Franjom Asiškim*, Zagreb, 1984., str. 67.

dužnost nije vladati, nego služiti. Oni koji su bili odlikovani za poglavara bili su ponizniji od ostale braće kako bi primjerom poučavali, a ostala braća su bila podložna u poslušnosti.⁷⁹ Dakle, ne može se odvojiti poslušnost od poniznosti i to je obilježje franjevačke malenosti koja se u socijalnom pogledu ogleda kao siromaštvo, u apostolskom djelovanju kao poniznost gdje se iz poslušnosti prema sv. Franji odbijaju sva počasna mjesta i službe u Crkvi jer je Franjo htio da njegova braća budu manji od svih redovnika.

Franjevački red je utemeljen na čvrstom temelju poniznosti stoga Franjo traži od braće da se smatraju manjima od svih drugih ljudi. On potiče braću da opslužuju siromaštvo, poniznost i sveto evanđelje Gospodina Isusa Krista. U *Nepotvrđenom pravilu* ističe: „Preklinjem svu svoju braću propovjednike, molitelje i radnike, kako klerike tako i laike da se nastoje u svemu poniziti“.⁸⁰ Franjo puno govori o poniznosti kako bi djelima opravdao sam naziv reda manja braća, te je u svojim *Opomenama* donio putokaz kako braća trebaju živjeti.

3.3. Značaj Opomena

Opomene je sv. Franjo Asiški izrekao svojoj braći u raznim zgodama i na godišnjim kapitulima u Mariji Anđeoskoj. Poslije ih je neki brat sabrao, odnosno prepisao, a vrijeme izricanja seže od 1208. do 1226. godine. One su plod dugog osluškivanja Riječi i promatranja kršćanskog i redovničkog života. Stroga povezanost s riječju potvrđuju i česta navođenja Biblije.⁸¹

Opomene su prijekori i zapovijedi koje je sv. Franjo smatrao prikladnim izreći braći nakon što se posavjetovao s Gospodinom. Vjerojatno je Franjo, gledajući neka neprimjerena ponašanja svoje braće i opasnosti koje iz toga proizlaze, bio potaknut upozoriti braću i podučiti ih kako vjerno slijediti Evanđelje.

Opomene su izričaji duboke razboritosti i životne mudrosti sveta čovjeka, koji je iskusni vođa kršćanskog života.⁸² One su „ogledalo savršenstva“ za franjevce, budući da im pokazuju hod prema nutarnjem životu.

⁷⁹ Usp. *Isto*, str. 68-70.

⁸⁰ Franjevački izvori - Fontes Franciscani, *Spisi sv. Franje Asiškoga*, str. 170.

⁸¹ Usp. Franjevački izvori - Fontes Franciscani, *Pravila i opomene*, str. 156-157.

⁸² Usp. Kajetan Esser, *Opomene sv. Franje*, Provincijalat franjevac konventualaca, Zagreb, 1995., str. 243.

3.3.1. Sadržaj *Opomena*

Sv. Franjo Asiški je ostavio dvadeset osam *Opomena* te to su njegove najdragocjenije riječi. *Opomene* su hvalospjev ljubavi i potiču braću na savršeno nasljedovanje Krista te stoga neke i započinju zazivom: „blažen onaj sluga“ (Mt 24,46). Franjo je bio nadahnut riječju Božjom kako bi što više osvijetlio složeni misterij redovničkog i zajedničkog života, razlikujući tjelesno ponašanje od života po Duhu. U prvoj *opomeni* „O tijelu Gospodinovu“ vidljiv je prijelaz od *vidjeti*, na *vidjeti* i *vjerovati* što se primjenjuje na susret u vjeri sa Sinom Božjim koji se jednom pojavio u tijelu, a sada se pokazuje u liku kruha.⁸³

Opomene govore i o prisvajanju, savršenom posluhu, o hvastanju, o nasljedovanju Gospodina, priznanju da sve dobro dolazi od Njega, o izbjegavanju grijeha zavisti, kroćenju tijela, strpljivosti, siromaštvu duha, milosrđu i ljubavi prema braći služeći u poniznosti. Mi ćemo se zadržati na opomenama o poniznosti kako bi bolje prikazali što Franjo misli kada kaže da brat treba biti ponizan.

3.3.2. O poniznom sluzi Božjem

U sedamnaestoj opomeni Franjo nastoji pokazati kako biti ponizan sluga Božji, jer je Bog najponizniji. Franjo zajedno sa sv. Pavlom kaže: „Tko se hvali, u Gospodinu neka se hvali“ (2 Kor 10,17), što je vidljivo u zgodi kada je brat Maseo upitao Franju zašto svi idu za njim, on je ponizno odgovorio da to dobro dolazi od Gospodina. Poniznost je zapravo biti siromašan pred Gospodinom, priznati da sve dobro pripada Bogu. “Svaki dobar dar, svaki savršeni poklon dolazi odozgo, od Stvoritelja zvijezda“ (Jak 1.17).⁸⁴ Poniznost je usko povezana sa siromaštvom. No nutarnje siromaštvo je teže od vanjskoga; ustrajanje u ispravnom stavu čovjeka prema Bogu je tako teško u životu redovnika. Upravo zato Franjo toliko naglašava stav poniznosti. Ponizan čovjek je onaj koji se bez zavisti raduje dobrima što ih Gospodin čini po drugima. Takav stav je moguć samo ako je čovjeku u svemu važan Bog i priznanje njegovih djela. Poniznost je prva krepost koja pridonosi vjerodostojnom životu u bratstvu, jer ponizan čovjek ne teži slavi, nije ohol, vidi dobro u drugome i nije zavidan drugome zbog darova Božjih, nego se naprotiv raduje i u ljubavi podržava svoga brata. Onaj tko gleda samo na sebe i od drugih ima očekivanja, a sam nije svjestan svoje grješnosti, ne može ponizno služiti, zato je

⁸³ Usp. *Isto*, str. 22

⁸⁴ Usp. Zvonimir Brusač, *Pouke Opomena sv. Franje o življenju u bratstvu*, na: <http://kaptol ofs.hr/oznake/opomene-sv-franje/> (preuzeto 13. 04. 2020.)

potrebno osloboditi se samoga sebe kako bi bio slobodan ponizno služiti Bogu.⁸⁵ U toj *opomeni* se vidi poveznica između siromaštva i poniznosti te Franjo kaže: „Gospođo sveta siromaštino, Gospodin te spasio po tvojoj sestri, svetoj poniznosti“.⁸⁶

3.3.3. O dobru i poniznu redovniku

Pitanje poniznosti Franjo postavlja kao prvotno za svakog čovjeka, a naročito za redovnika, a preduvjet za rast u poniznosti je nutarnje siromaštvo. „Blago sluzi – veli Franjo - koji sebe ne smatra boljim kad ga drugi veličaju nego li kad ga drže nevrijednim.“⁸⁷ Franjo je ovo izrekao braći zato što je znao kako je velika opasnost da se čovjek uznosi zbog tuđih pohvala, jer je sklon želji da drugi imaju dobro mišljenje o njemu. No pravi redovnik ne smije težiti da se sviđi drugima, nego da se sviđi Bogu. Još jedna velika opasnost kod poniznosti je tzv. „odjeća poniznosti“, tj. kada netko sve čini kao ponizan čovjek, ali to čini iz oholosti, kako bi ga drugi hvalili, to znači da je takav redovnik podložan svome *ja*, a ne služenju Bogu. No, koliko je čovjek pred Bogom, toliko i vrijedi, a to znači da je poniznost istina pred Bogom, a onda i pred ljudima, jer ponizan čovjek ne će imati potrebu svidjeti se drugima nego u istini ponizno živjeti pred Bogom.

Poniznosti se treba učiti i to kroz razmatranje Božje veličine u odnosu na ljudsku bijedu. I tu je Franjo primjer; naime smatrao se najvećim grješnikom i govorio kako ne zaslužuje tolike milosti. On je bio svjestan onoga što Bog čini za njega s jedne strane, a s druge je priznavao svoju ništetnost. To znači da se u promatranju onoga što Bog čini za čovjeka u odnosu na ono što on sam može učiniti gubi svaka oholost i samodostatnost.

Ponizan redovnik ne smije težiti za vlašću niti se uznositi svojim službama. Franjo je tu jasan kad kaže: „Blago onom sluzi koji se po svojoj volji ne postavlja visoko, a uvijek želi biti pod nogama drugih“.⁸⁸ Ovom izjavom Franjo želi naglasiti kako se sluga Božji ne će uzdizati iznad drugih, nego živjeti u istini ono što jest te da je takav spreman služiti svima bez iznimke.

Klica poniznosti želi rasti u svakome, ali to ovisi o nutarnjoj slobodi, o nenavezanosti na mišljenje ljudi, nego na Božji pogled, a njegovom milošću redovnik živi evanđeoske savjete kako bi slijedio stope Kristove. Savjet poslušnosti Franjo poistovjećuje s malenošću, stoga Franjina bratska zajednica mora biti slobodna od moći i vlasti jer ako se razdvoji poslušnost od

⁸⁵ Usp. K. Esser, *Opomene sv. Franje*, str.152.

⁸⁶ *Isto*, str. 153.

⁸⁷ *Isto*, str.169.

⁸⁸ *Isto*, str. 173.

⁸⁸ Usp. A. Rotzetter – Th. Matura, *Živjeti Evanđelje s Franjom Asiškim*, str. 68.

malenosti gubi se svrha bratskog služenja međusobno i drugima u svijetu. Primjer Franjine poniznosti je kada je postavio jednog novaka za gvardijana, i tu je očita ta povezanost malenosti i poslušnosti. Po uzoru na Krista je naglašavao: „Tko se ponizuje, bit će uzvišen“ (Mt 23,2) čime želi reći da po tom kršćanskom idealu koji je zapravo paradoks, treba živjeti i da redovnik zamamnosti svijeta može izbjeći samo poniznošću. To je mjerilo života onome koji želi živjeti malenost.⁸⁹

3.3.4. O pravoj poniznosti

Sv. Franjo svoju braću opominje iz ljubavi jer želi da istinski nasljeđuju Gospodina na dva načina: izvana siromaštvom i iznutra poniznošću koja se očituje u služenju braći ljudima. Blago onome tko je jednako ponizan i gospodaru i podložniku, a upravo bi takav trebao biti *mali brat*. Čovjek ima potrebu gospodariti nad drugima, biti jednak Bogu. No Krist suprotstavlja novog čovjeka, koji je došao služiti drugima, koji ne postavlja svoja mjerila, jer takav je slika zemaljskog kraljevstva.

Ponizan kršćanin prihvaća Božja mjerila i na taj način predstavlja Božje kraljevstvo na zemlji. Ovakva prava poniznost je znak raspoznavanja Kristovih sljedbenika. A Njegovi sljedbenici su uvijek podložni drugima, žrtvuju svoje vrijeme, odstranjuju svoje želje, ne očekuju zahvalnost, a to je samodisciplina nad svojim *ja* gdje se iz ljubavi zapostavlja vlastita volja i u tome se nalazi sreća za ponizna čovjeka. Takav redovnik je blagoslov za zajednicu i on čini pokoru na način da je spreman ne samo pred ispovjednikom nego i javno izraziti žaljenje zbog propusta i onda opet nastaviti činiti dobro. A upravo su ponizni oni koje Gospodin blagoslivlja.

Za poniznost je potrebno biti poslušan, siromašan i biti malen. tj. smatrati sebe manjim od drugih. Takva osoba će biti spremna na ispravljanje od drugih koji vide naše pogreške bolje od nas samih, a to ispravljanje treba biti za duhovni rast jer sv. Franjo veli: “Blago sluzi koji je stalno pod šibom ispravljanja“.⁹⁰ Od naših nedostataka može rasti i dobro za naš vlastiti život i život u zajednici, a za to je također potrebno biti hrabar priznati te nedostatke. Ispovijedanje nedostataka postaje izraz poniznosti te Božjeg milosrđa i opraštanja.

⁸⁹ Usp. *Isto*, str. 68

⁹⁰ K. Esser, *Opomene sv. Franje*, str. 201.

3.4. Franjevačka malenost kao nadahnuće za život

Franjina malenost je toliko oduševljavala druge pa su se mnogi odlučili poći za njim. Između mnogih koji odlučili poći za njim ističe se sv. Klara, s kojom je život započeo Drugi franjevački red, red siromašnih gospođa ili klarise. Također mnogi su se muševi i žene htjeli uputiti za Franjom te je on stoga osnovao pokornički svjetovni red i na taj način je došlo do buđenja ideala svjetovne svetosti. „Mnogi su iz naroda, plemeniti i neplemeniti, klerici i laici, božanskim nadahnućem taknuti počeli pristupati ka sv. Franji sa željom da doživotno vojuju pod njegovim vodstvom i po njegovu nauku“.⁹¹ Unutar pokorničkog svjetovnog reda nastaje treći samostanski red, osnivaju se muški i ženski samostani. Ženske trećoredice se formiraju u redovničku zajednicu s jednostavnim i doživotnim zavjetima. Jedna takva zajednica je nastala u Grazu od franjevačkih trećoredica Antonije i Franciske Lampel koje su ustanovile *Družbu školskih sestara franjevaka* koje žive po pravilu trećeg samostanskog reda sv. Franje Asiškog. Iz samog *Pravila* vidimo da se sestre nadahnjuju na franjevačkoj malenosti: „Neka se sva braća i sestre trude da slijede poniznost i siromaštvo Gospodina našega Isusa Krista“.⁹² Identitet *Školskih sestara franjevki* je živjeti prema Franjinu primjeru siromaštva i poniznosti a „Duh siromaštva neka se očituje u stilu sestrinskog života nadahnutog kriterijima poniznosti, franjevačke jednostavnosti i gostoljubivosti“.⁹³

Sv. Franjo je bio tako malen i ponizan i upravo je zbog svoje neznatnosti Bog po njemu učinio velika djela, s čime se potvrđuje da je poniznost osnovni stav za Božje djelovanje u čovjeku. I danas u Crkvi nastaju zajednice koje se nadahnjuju na Franjinom pravilu, a sam papa djeluje po uzoru na siromašnog Franju.

4. POTICAJI PAPE FRANJE ZA ŽIVLJENJE PONIZNOSTI

Papa Franjo, punim imenom Jorge Mari Bergoglio, je jedna vrlo osebujan ličnost, poznat po osobnoj poniznosti, konzervativnoj doktrini i odanosti socijalnoj pravednosti, a reputaciji poniznosti uvelike je pridonio i vrlo jednostavan način života. Dok je bio kardinal u

⁹¹ L. Iriarte, *Povijest franjevaštva*, str. 469.

⁹² Provincijalat hrvatskih provincija školskih sestara franjevki Krista Kralja, *Pravilo i život braće i sestara Trećeg samostanskog reda sv. Franje i konstitucije Družbe školskih sestara franjevaka Krista Kralja*, Split, 2010., str. 21.

⁹³ *Isto*, str. 41.

Argentini živio je u malom stanu, iako je mogao birati rezidenciju u biskupskoj palači. Odrekao se automobila s osobnim vozačem i vozio se javnim prijevozom, a zato su ga nazivali „kardinalom siromašnih“.⁹⁴

Kada je 2013. izabran za papu uzeo je ime Franjo čime je nagovijestio da želi Crkvu siromašnih po uzoru na sv. Franju koji je sam bio siromah. Da svojim primjerom Crkvu ogrezlu u bogatstvu planira transformirati u siromašnu i poniznu, Papa je dao naslutiti već nakon samog izbora, kada je zlatni križ zamijenio sa svojim biskupskim željeznim križem, odbio je nositi mocetu i umjesto nje na balkon pred vjernike je izašao u jednostavnom bijelom papinskom ruhu. Također umjesto papinskom limuzinom odlučio je putovati autobusom s ostalim kardinalima, na jutarnju molitvu u rimsku baziliku Svete Marije Velike otišao je običnim automobilom umjesto papinskom limuzinom. Kod Franje je prisutno vanjsko siromaštvo čime pokazuje kako se zalaže za Crkvu siromašnih. Crkva siromašnih je izraz koji se spominje na mnogim mjestima u dokumentima Drugoga vatikanskog koncila. U koncilskim dokumentima je prije svega riječ o buđenju svijesti u odnosu prema siromašnima, a upravo biskupi imaju tu ključnu ulogu. Dogmatska konstitucija o Crkvi, *Lumen gentium*, ukazuje na analogiju Crkve s Kristom kao utjelovljenom Riječi: „Kao što je Krist izvršio djelo otkupljenja u siromaštvu i progonu, tako je i Crkva pozvana da ide istim putem, da saopći ljudima plodove spasenja. Krist Isus, 'iako je bio u Božjoj naravi,... ponizio se uzevši narav sluge' (Fil 2, 6) i radi nas je 'postao siromah, premda je bio bogat' (2 Kor 8, 9); tako i Crkva premda za izvršenje svoje misije treba ljudskih sredstava, nije ustanovljena da traži zemaljsku slavu, nego da i svojim primjerom širi poniznost i samozataja“.⁹⁵ Dakle očita je poveznica između izbora imena i samog zalaganja za Crkvu siromašnih, siromašnih ne samo materijalno, nego prema sv. Franji i duhovno siromašnih koji su otvoreni, ponizni. Da je papa Franjo jedan od takvih svjedoči i njegov biskupski i papinski moto: „Ja sam grješnik kome se Bog smilovao“, čime želi istaknuti svoju bijedu.⁹⁶ Vidimo kako je sam život pape Franje jedan poticaj za poniznost, jer njegova djela nas upućuju na to kako treba biti skroman, siromah duhom baš onako kako je i sv. Franjo smatrao da je siromaštvo sestra poniznosti. No za biti ponizan prvi korak je priznati svoju ništavost, priznati svoju grješnost što ističe i Papin moto, kako bi Bog mogao izliti svoje milosrđe. To nas podsjeća na carinikovu molitvu: „Bože milostiv budi meni grešniku“ (Lk 18,13), zbog koje carinik otiđe opravdan za razliku od farizeja. Carinik je gledao stvarno na sebe, na svoj položaj pred Bogom,

⁹⁴ Usp. Stjepan Baloban, *Mentalni sklop past oralnih djelatnika i pontifikat pape Franje*, u: *Bogoslovska smotra*, 87 (2017.) 1, str. 38.

⁹⁵ Dokumenti II. Vatikanskog, *Lumen gentium* br. 8, KS Zagreb, 1986.

⁹⁶ Usp. I. Musa, *Neki isusovački pastoralni naglasci pape Franje*, u: *Diacovensia*, 22 (2014.) 4, str. 517.

priznaje da je grješnik, zato se s pravom ne usuđuje pogledati prema nebu, a to je izraz poniznosti.

4.1. Poniznost je put prema Bogu

Papa Franjo kaže kako u je u kršćanskom životu vidljiv napredak kada je čovjek ponizan. Poniznost znači biti malen da se svaki dan raste poput izdanka, uz djelovanje Duha Svetoga, tu nam je uzor Krist koji je sam sebe ponizio. Da bi netko došao do poniznosti on mora u sebi formirati stav samooptuživanja koji otklanja sve sumnje koje đavao može postaviti u nečije srce. Te sumnje nas priječe gledati objektivno ono što nam se događa i to izaziva tjeskobu. Stalnim vježbanjem u samooptuživanju se odbacuju sumnje i otvara se prostor Božjem djelovanju i upravo se u tome sastoji čin poniznosti. Optužujući se čovjek se ponizuje, a takvo poniženje ima svoj teološki temelj u utjelovljenju Isusa Krista. Samooptuživanje je suprotno od onoga što su farizeji činili jer oni su se opravdavali, a istinski pravednik se ne opravdava pred ljudima, nego traži Božje opravdanje i zato se ponizuje, tj. optužuje. Uzor tog optuživanja je sam Krist koji je nevin podnio sramotu križa, a čovjek koji je grješan samim time treba biti spreman preuzeti ulogu krivca.⁹⁷ Ako nije spreman preuzeti tu ulogu onda će sve druge optuživati pa čak i Boga; samo će on uvijek biti pravedan u svojim očima. Takav primjer imamo kod Adama i Eve koji nisu bili ponizni te nisu priznali pogriješku, iz čega je očito kako je negiranje vlastite pogriješke, samoopravdavanje i ustrajanje na vlastitoj volji suprotnost poniznosti. Za razliku od toga poniznost se očituje u samooptuživanju, nepovjerenjem u vlastitu prosudbu i prezirom svoje volje.⁹⁸ Dakle važno je formirati stav preispitivanja sama sebe koji otvara prostor samooptuživanju.

Da bi netko bio ponizan prema mišljenju pape Franje on mora biti spreman na poniženja, jer poniženja dovode do poniznosti. Da bi to dočarao Papa navodi primjer kralja Davida kojega vrijeđa Šimej pri bijegu iz Jeruzalema pred Abšalomom; David se ne uznemiruje vjerujući da će Bog pogledati na njegovu nevolju (usp. 2 Sam 15,30).⁹⁹ Ako nismo u stanju podnositi poniženja, nego se borimo protiv onih koji nas kleveću i vrijeđaju, onda nismo ponizni. Treba imati na umu da je i Krist podnio poniženja na križu, nije im se odupro, a mogao je, on nam je svojim strpljivim podnošenjem pokazao put poniznosti.

⁹⁷ Usp. Jorge Mario Bergoglio, *Poniznost put prema Bogu*, Verbum, Split, 2014., str. 19-21.

⁹⁸ Usp. *Isto*, str. 41.

⁹⁹ 2 Sam 15,30: „Nato David reče Abišaju i svim svojim dvoranima: 'Eto, moj sin koji je izašao od moga tijela radi mi o glavi, a kamoli neće sada ovaj Benjaminovac! Pustite ga neka proklinje, ako mu je Gospodin to zapovjedio. Možda će Gospodin pogledati na moju nevolju te mi vratiti dobro za njegovu današnju psovku.'“

5. PONIZNOST KAO KRŠĆANSKI POZIV

U današnjem svijetu globalizacije temeljni prioritet jest biti uspješan, velik, moćan, i tu se nikako ne uklapa govor o poniznosti koja se često veže uz poniženje, nedostatak samopouzdanja, ambicije, što bi bile odlike slabih i neuspješnih. No, kršćanstvo se s ovakvim tumačenjem poniznosti nimalo ne slaže, jer sam Isus je rekao „Učite se od mene jer sam krotka i ponizna srca i naći ćete spokoj dušama svojim” (Mt 11,25-30). Dakle, očito je da je za kršćanina krjepost poniznosti nužna za nasljedovanje Krista.

Nasuprot onome što svijet uzvisuje Evandjelje ističe put poniznosti koji predstavlja put u raj. Čovjek u svojoj duši zna da ga zemaljsko ne može ispuniti, nego da je njegova najdublja čežnja sam Bog kojeg pokušava pronaći napredujući u duhovnom životu. Činjenica je da je put poniznosti zapravo Božji put kojemu se čovjek mora učiti jer čovjek je grješan i stalno pada na tom putu, i razne su napasti koje ga sprječavaju da raste u poniznosti.

5.1. Napasti protiv poniznosti

Jedna od napasti je potreba da čovjek bude važan. Ta je napast toliko aktualna u današnjem svijetu jer se na razne načine pokušava dokazati vlastita važnost u odnosu na druge. Znamo da je i sam Isus bio kušan s tom napasti kada mu je đavao rekao da od kamena napravi kruh. Dakako da u kruhu nema ništa loše, ali Isus je znao da je to zamka i zato odgovara: „Ne živi čovjek samo o kruhu, nego o svakoj riječi što izlazi iz Božjih usta“ (Mt 4,4). Isus ne relativizira potrebu kruha, nego ističe važnost riječi Božje. Pozvani smo odvagnuti što je napast koja nas potiče da izgledamo važni, osjećati tu potrebu nije grijeh jer čovjek se razvija od svojeg rođenja do smrti i samim time teži ostvariti svoje darove, biti uspješan.¹⁰⁰ No s druge strane važno je biti svjestan sebe, imati poniznost u odnosu prema sebi. Čovjek je sklon grijehu i lako podliježe napasti, stoga onaj tko je iskren prema sebi zna da se ne treba smatrati moćnim jer jedino što mu pripada su njegovi grijesi, a sve ostalo je dar Božji. Da bi se ova napast nadvladala potrebno je prionuti uz riječ Božju kao što je to i Isus učinio.

Druga napast s kojom se čovjek suočava je potreba da bude spektakularan. Đavao je i Isusa kušao u pustinji s ovom napasti tražeći od njega da se baci dolje: „Ako si Sin Božji, baci se dolje! Ta pisano je, anđelima će svojim zapovjediti za tebe i na rukama će te nositi da se gdje nogom ne spotakneš o kamen“ (Mt 4,5-6). Isus zna da ne treba iskušavati Boga, on nas uči da

¹⁰⁰ Usp. H. Nouwen, *O Kristovoj poniznosti*, str. 40-43.

je Bog bezuvjetna ljubav. Kada čovjek spozna da ga Bog ljubi, onda mu je ta spoznaja dovoljna i on nema potrebu da ga dugu hvale, da mu se dive.¹⁰¹ No ljudski je potreba da te netko primijeti, pohvali i nema u tome ništa loše, ali ako to preuzme kontrolu nad ljudskim životom te se onda sve čini u svrhu toga, onda tu nema prostora za poniznost. Spektakularnost je danas sinonim za popularnost, uspješnost koja mora biti svima obznanjena i u tu svrhu čovjek često zanemaruje osnovne ljudske vrijednosti kako bi mu život bio spektakularan. Jedan takav primjer je da se obična ljudska svakodnevnica treba preko društvenih mreža prikazivati kao senzacija te se zbog te popularnosti često postupa neprimjereno. Naravno, da takvi ljudi nisu u istini pred sobom niti pred Bogom te tu raste isključivo oholost.

Treća napast koja nas sprječava da budemo ponizni je želja da budemo moćni. To je najveća napast jer moć u vidu novca, sposobnosti, položaja daje osjećaj sigurnosti i kontrole. Tu je napast najteže nadvladati. I Isus se s njom suočio kada mu đavao nudi slavu ovoga svijeta uz riječi: „Sve ću ti to pokloniti, ako mi se ničice pokloniš“ (Mt 4, 8-9). Isus je došao služiti, a ne vladati stoga odgovara riječima: „Gospodinu Bogu svom se klanjaj i njemu jedinom služi“ (Mt 4,10), što znači da smo i mi pozvani služiti a ne vladati. Poniznost se sastoji u služenju drugima i ako nasljeđujemo Isusa Krista onda ćemo ići njegovim putem. Pritom je potrebno nadvladati navedene napasti što zahtjeva čvrstu volju kako bismo mogli rasti u duhovnom životu, a poziv kršćanina je da raste u suobličenju Kristu koji je bio ponizan. Kako bi uspjeli u tom pozivu potrebno je oslušivati riječ po kojoj nam Bog govori, i imati disciplinu svoga srca u kojem se susrećemo s Bogom. Disciplina srca stvara unutarnji prostor za djelovanje Duha, a znamo iz navedenih primjera kod monaha kako samo pod utjecajem Duha Svetoga čovjek može biti u poniznom služenju jer njegova se narav tome opire, a kada se prepusti Božjem vodstvu onda može djelovati Duh Božji.¹⁰²

Da bi netko ostvario svoj kršćanski poziv na poniznost nasljeđujući Krista Gospodina potrebno je da navedene napasti uspije nadvladati, ali također da bude spreman i poniženja podnijeti, jer i poniženja su svojevrsna napast zbog koje bježimo od poniznosti. Često se poniznost veže isključivo uz poniženja te se smatra da ona dovode do poniznosti, no to nije točno. Preko poniženja se može očitovati koliko je netko ponizna osoba, ali ne znači da će

¹⁰¹ Usp. *Isto*, str. 46-27.

¹⁰² Usp. *Isto*, str. 66.

poniženja nekoga dovesti do poniznosti, nego naprotiv poniženja mogu dovesti do oholosti i isfrustriranosti koja će se poslije očitovati. Da bi netko mogao prihvatiti poniženje on najprije već treba biti ponizan. Primjer toga je blažena Djevica Marija koja je u svojoj poniznosti prihvatila poniženja na koja je naišla, dakle nije ih ni ona bila lišena. No, poniznost više treba gledati u odnosu na istinu o samome sebi, jer kada smo svjesni svoje bijede i grijeha onda nam neće biti teško prihvatiti niti neko poniženje. „Poniznost je iskrenost ispravne i čiste duše koja hoće samo ono što je spoznala da je istinito, koja ljubi i traži istinu i onda kad je ta istina ponizuje i osramoćuje.“¹⁰³ Dakle biti u istini u odnosu prema sebi je preduvjet za biti ponizan, a samim time onda i podnositi poniženja te ostvariti svoj kršćanski poziv na svetost. Poziv na svetost je temeljni kršćanski poziv kojeg u ovozemaljskom životu treba ostvariti jer Bog daje milosti za ostvarenje tog poziva, a da bi ih primili trebamo biti ponizni.

ZAKLJUČAK

Poniznost je krjepost po kojoj sve dobro što imamo pripisujemo Bogu, a s druge strane sve zlo koje imamo je plod naše grješnosti. Dakle, poniznost se živi u istini pred Bogom, pred drugima i u odnosu prema sebi. Pred Bogom se poniznost očituje kao zahvaljivanje za sve darovano te kroz vjeru da Bog sve vodi. Poniznost i vjera idu skupa te onaj koji se klanja Bogu ponizno prihvaća sadašnjost koju živi tražeći u njoj Božju volju. Tako možemo izbjeći pretjeranu uzrujanost, ali i sklonost prebiranja po sjećanjima na ponižavanja i trpljenja za koja ponekad i Boga optužujemo jer smo nezadovoljni. Važno je znati da ponizan čovjek iz ljubavi prema Bogu sve oprašta i ide dalje, jer je spoznao da je Isus njemu mnogo više oprostio.

U odnosu prema drugima poniznost se živi kao prihvaćanje drugoga u njegovoj cjelovitosti, da ga cijenimo i radujemo se zbog njegovih vrlina. Ohol čovjek nikada o drugome ne govori lijepo, nego uvijek s prijezirom i omalovažavanjem. Dodala bih da je potrebno čuti čovjeka kako o drugome govori i odmah će nam biti jasno koliki je stupanj njegove poniznosti.

U odnosu prema samome sebi poniznost se očituje kroz svijest da smo ljubljena Božja djeca, ali i da ništa nije naše, osim grijeha, te da nikakve milosti ne možemo postići bez Boga.

¹⁰³ P. Pirmin Hosenoherl, *Razmatranja o pravilu i životu manje braće*, III. dio, Zagreb, 1966., str. 203.

Znamo da je apostol Petar rekao: „Bog se oholima protivi, a poniznima daruje milost“ (1 Pt 5,5). Ohol čovjek nema potrebu za Bogom, on je sam sebi dostatan i nema potrebu moliti Boga za milosti jer nije svjestan svojeg duhovnog siromaštva, zaslijepljen je samoljubljem i precjenjivanjem samoga sebe.¹⁰⁴ Stoga takva osoba ne može duhovno rasti, jer je poniznost temelj svih krjeposti i ključ duhovnog rasta.

Kršćanin koji želi ostvariti svoj odnos s Bogom nužno se treba učiti poniznosti, jer ako netko nije svjestan svoje ovisnosti o Bogu neće ga ni tražiti, a isto tako niti sakramente neće moći u vjeri primiti. Bolje je stoga ponizno Bogu služiti, nego čuda u oholosti činiti, jer poniznost je put ostvarenja čovječnosti. Stoga ju treba tražiti i izgrađivati, a činjenica je da je traganje za poniznošću poput pustolovine. Kao što ribar traga za biserima na dnu vode te mora sav napor uložiti da dođe do dna i pronađe biser, tako i čovjek traga za poniznošću ulazeći u sebe i boreći se protiv svih maski koje ima o sebi te zaranja u dubinu svojeg srca tražeći istinu o sebi. Biser koji pronalazi je prava slika njega, pravo vrednovanje, to je istina o njemu koja predstavlja tlo za poniznost, jer tek kada sebe spozna može težiti k pravoj poniznosti. No ta istina koju spozna, to je zapravo oholost i to otkriće da je ohol jer je zlorabio Božju slobodu te griješio, predstavlja poniznost.¹⁰⁵ Poniznost je nešto čemu ćemo se diviti ili što ćemo izrugivati, ali činjenica je da svatko voli imati pokraj sebe osobu koja je strpljiva, mirotvorna, koja zna šutjeti i druge oko sebe podnositi, koja se ne uznosi i sve ostale vrline ima koje navodi i sv. Benedikt u svojem tumačenju. Takva je osoba ugodna, a ugodna je jer je ponizna. Ponizan nije lako biti, to zahtjeva napor, jer poniznost je poput bisera za kojim se cijeli život traga, ali primjeri svetaca koji su nam uzor pokazuju da se takvo traganje itekako isplati, jer zajedništvo s Bogom je biser koji nema cijenu. Sve ono što naiđe na tom putu traganja - bila to poniženja, prijezir, gubitak dragih stvari - sve se to isplati pretrpjeti kako bi se taj biser, tj. poniznost pronašla. Stoga svrha ovog rada je put pronalaska tog bisera.

¹⁰⁴ Usp. *Isto*, str. 206.

¹⁰⁵ Usp. R. Cantalamessa, *Život u Kristovu gospodstvu*, str. 208.

BIBLIOGRAFIJA

1. Izvori:

BERGOGLIO, Jorge Mario, *Poniznost - put prema Bogu*, Verbum, Split, 2014.

BIBLIJSKI LEKSIKON, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972.

ČELANSKI, Toma, *Životopis sv. Franje Asiškog*, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1977.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

ESSER, Kajetan, *Opomene svetoga Franje*, Provincijalat franjevaca konventualaca, Zagreb, 1995.

FRANJEVAČKI IZVORI - FONTES FRANCISCANI, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske Bosne i Hercegovine, Sarajevo – Zagreb, 2012.

PRAVILO SV. BENEDIKTA, Benediktinski priorat, Tkon - Ćokovac, 1980.

PROVINCIJALAT HRVATSKIH PROVINCIJA ŠKOLSKIH SESTARA FRANJEVKI KRISTA KRALJA, *Pravilo i život braće i sestara Trećeg samostanskog reda sv. Franje i konstitucije Družbe školskih sestara franjevaka Krista Kralja*, Split, 2010.

SVETI BERNARD, *Božja ljubav*, Symposion, Split, 2007.

SVETI BERNARD, *Stupnjevi poniznosti i oholosti*, Symposion, Split, 2006.

2. Literatura

2.1. Knjige

DUDA, Bonaventura, *Moj sveti Franjo*, Biblioteka Brat Franjo, Zagreb, 1990.

CANTALAMESSA, Raniero, *Život u Kristovu gospodstvu*, Duh i voda, Jelsa, 2000.

GRÜN, Anselm, *Sveti Benedikt lik i poruka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.

- HOSENOHRL, P. Pirmin, *Razmatranja o pravilu i životu manje braće*, I. dio, Zagreb, 1965.
- HOSENOHRL, P. Pirmin, *Razmatranja o pravilu i životu manje braće*, III. dio, Zagreb, 1966.
- HERWEGEN, Ildefons, *Sveti Benedikt: lik i značenje*, Zadar, 1969.
- IRIARTE, Lazaro, *Povijest franjevaštva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013.
- NOUWEN, Henri, *O Kristovoj poniznosti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.
- ROTZETTER, Anton, – THADDEE, Matura, *Živjeti Evanđelje s Franjom Asiškim*, Zagreb, 1984.
- SEMERARO, Michaeldavide, *Poniznost, put oslobođenja*, Nard, Čokovac, 2012.
- SENC, Stjepan, *Grčko-hrvatski rječnik za škole*, Naprijed, Zagreb, 1988.
- STOGER, Alois, *Evanđelje po Luki - duhovno čitanje*, 2. sv., Glas koncila, Zagreb, 2019.

2.2. Članci

- ADNÈS, Pierre, *Humilité*, u: *Dictionnaire de spiritualité*, Tome VII, Beauchesne, Paris, 1969., str. 1136-1187.
- BALOBAN, Stjepan, *Mentalni sklop pastoralnih djelatnika i pontifikat pape Franje*, u: *Bogoslovska smotra*, 87 (2017.) 1, str. 33-58.
- CRNČEVIĆ, Ante, *Slaviti u poniznosti*, u: *Živo vrelo*, (2019.) br. 7, str. 8-15.
- DESELARES, Paul, *Demut. 1. Biblisch*, u: *Lexikon fur theologie und Kirche – III.*, str. 89-93.
- HOLBROOK, Frank B., *Svjetlo u sjenama: Pregled nauka o Svetištu*, u: *Biblijski pogledi*, 13 (2005.) 2, str. 155-184.
- LACAN, Marc-Francois, *Poniznost*, u: Xavier Leon-Dufour i dr. (prir.), *Rječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993. str. 907-910.

MUSA, Ivica. *Neki isusovački pastoralni naglasci pape Franje*, u: *Diacovensia*, 22 (2014.) 4, str. 515-524.

ŠAŠKO, Ivan, *Ponizi sam sebe, slavlje otajstva Božje poniznosti*, u: *Živo vrelo*, (2019.) br. 7, str. 2-7.

WEIDEMANN, Hans-Ulrich, *On, koji bijaše u liku Boga*, u: *Communio*, 41 (2015.) 141, str. 5-13.

2.3. Članci na internetu

BRUSAČ, Zvonimir, *Pouke Opomena sv. Franje o življenju u bratstvu*, na: <http://kaptol.ofs.hr/oznake/opomene-sv-franje/> (preuzeto 13. 04. 2020.)

CANTALAMESSA, Rainero, *Demut als Wahrheit und Dienst in Franz von Assisi*, na: <http://www.zenit.org/de/articles/demut-als-wahrheit-und-dienst-in-franz-von-assis> (preuzeto 24. 04. 2020.).

BENEDKT VI., *Kateheza pape Benedikta XVI. na općoj audijenciji*, 09.04. 2008. http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2008/documents/hf_ben-xvi_aud_20080409.html (preuzeto 18. 05. 2020.)

FATIĆ, Almir, *Tefsir – Skromnost*, u: *Preporod*, Islamske informativne novine, na: <https://www.preporod.com/index.php/duhovnost/item/8213-tefsir-skromnost> (preuzeto 22. 04. 2020.)